

96

172

S e r b s k a
J u t n i ċ k a

wudawana

wot

J. P. Jordana.

II. poł lėtn. 1. zwjazk.

WK 8° 994 a

Lipsk 1842.

Jutnički 1. zwjazk wobjima:

	Str.
I. Što abó kak	1
II. Serbske prawjepisanje	8
III. Serbska Statystika.	9
IV. Serbska Centralna Kuthownja. Serbske ćitarstwo.	11
V. Grofa Gero	14
VI. Serbske lićenje abó rachnowanje	18
VII. Wukrajna Literatura	20
VIII. Serbske towarstwo Lipsku	22
IX. Słowjanske listy. I. Do Čech.	23
X. Abraham Frenzelius.	27
XI. Jaroslaw	31

Serbska Jutnička.

Wudawana

wot

J. P. Jordana.

1. zwjazk.

Žujowy mesac.

1842.

Što abó kak?

Dyž my loni na zymu zamyslichmy nowinu wo naschej serbkej ryči wudawać, da wedźachmy jara derje, kejko zadźelkow so nam do puća stajeć ludže, a kak zewšam našim prócowanjom nikomu prawje dosć nežčimimy. Wele bě tajkich, kiž so zweselichu nad našim počinanju (knajmeńšom nam to do wočow prawjachu, štožkuliž druhe suadź we wutrobje sej mysljo); kotsiž nam wšitku swoju pomoc a sobudźelność slubichu a nas wo našim zamosu wobkrućowachu. Dyž pak přijeće wopěno do ruki dostachu, ach ty luby Božo! kajka bě to hara, kajka wołanca! Kak renje wedźiše kóždy něšto hanić, kak kóždy na to a wono swarić a so torhać! A dže bě što, kiž by pomyslił, a pitnje sej rozmyslił, kak ćežko je jo, we našich wokolnosťach, pši nětsišim postawku Serbowstwa a Serbskeho ludu wšadžom te jene prawe a wérne a nuzne wutrechic; kak němožno wšem přeměrny a něrozomny požadanjam zadosć dočinić! Nó džen pójće, Wy Mudračkojo, a zpytajće sami swoju móc! My wam te weselo a tu nadobiznu popšejemy. Abó měniće wy, zo štož tu nuzne a trěbne je, so z rukawa wutšase?

Dyž my „Jutnička“ započnychmy, da mějachmy to za wěste, zo peńežny wužitk mam z něje něbudže. Jena pak bě naša nadźija, zo našemu ludkej poslužimy, jemu duchomny wužitk, póznaće sweho postawka, rozmyslenosc, duše strowosc a někotřekuli weselo we swojim domje, we hospodarstwje, wewšim činenju a wostajenju pšinesemy. Za lud smy my dželali, za lud so prócowali, a chcemy z Božej pomocu tež dale dželać, tež dale so prócować. — Ale tu so praša, za kajki lud? za ewangelskich? — Ně. — za podjanskich? — Ně. — Ale za Serbow

a to za všetkých Serbow. A dokeliž my woboju potrebnosće wobhladachmy, a bezewšeho wumčnenja, něch je wěry kotrejež chce, jeno zo je Serb, a ze Serbom być chce, za něho so postarachmy; da smy tež na to we našim pisanju kedžbu měli; a tehodla nic po podjanskim ani po lutyrskim pisali, ale tajke pisanja wašnje wunankali, zo je Serb, to reka podjanski a lutyrski, nam zrozemić móht, jeli zo je chcyl. Zo to ani tym ani tamym prawje něbudže, smy my předy wedželi; zo pak tola němožne něje, našemu pisanju zrozemić, je so samo najzjawnišo pokazalo. Zezady Bukec je wosada, kiž ma wěrneho Serba, česće hódneho muža za wučerja. Mała je jeho próca byla, a hižo lazowaše cela tama wosada našu Jutničku. My nepřawimy jeho měno, ale svojim je wón derje znaty, a z jedneho šikwancho rona, kiž do poslenich listnow Jutnički posła, tež tym česćeny, kiž naše pismo lazuja. A kak móhtlo to hinak być? Naše pisanje wo Jutničcy bě tak lohko zrozemić kaž někotrezkuliz, kiž we našich starych serbskich knihach namakamy. Tu pisaše kóždy, kaž so jemu wuzda bez westeho zamosa a znaća nekajkeje winy swojeho započinanja: naš burski muž wedžiše, što chce rekać, dokeliž bě to serbski pisane.

Naše pisanja wašnje něbē pak jenož zrozemli we, wone bě tež jara nuzne. Naš hornolužiski lud je tak małoličny, a pši tym najwjacy tak khudy, zo kózdeje serbskeje knihy jeno mało so rozpšedać móže. Kak da ma naše pismowstwo rosć, kak naše knihy pšibywać, dyž dwojake wudawać nućeni smy, dyž podjanski lutyrskich něrodzi a lutyrski podjanske lazować němože? Je da we nowinach, we nawučacych, zweseljaacych knihach rozdzel we wěrje, a němože haj nědyrbi wele tajkich knihi być, kiž za kóždu wěru so hodža, dokeliž wo wěrje nič něpowedaja? Wozmy němsku ryč; we nej pisaja: ewangelsey, t. j. lutyrscey a reformisey; podjansey, Welkowsey (abó Zinzendorfowsey), židža, pohanjo, jeli zo ju rozemja. A tola nichtó tam něskorži, zo by so lud k pšeměnenju swojey wěry nawabil. — Něje to směšno, zo my Serbja dwojake pismo mamy? Dyrbi talej hluposć dlehe trać, talej zadlawy pšekora tež we našich časach Serba dženić, bratra wot bratra? Je to plód Krystusoweje wučby, kiž lubosć a pšezjenosć běše? Nimale zda so tak: dokeliž što je tulej pšekoru zawed bez nas Serbow? Naš Kilian a Ticinus, naš Brancel (Frenzel) a Bierling pisachu nedy z jenajkim pismom: a dóžž bě serbskich knihi jeno něšto mało,

da lazowaše podjanski a lutyrski z jnych; a dyž Podjanscy l. 1696 přeňe zpěwarske kniže wudachu, da su tež lutyrscy je z wužitkom třebowali. Na to pšindžechu pečo mudri a wulcy wučeni mužojo, kiž na pšikazň lužiskich krajnych stawow Lutherowy katechismus, Agendu a Bibliu z němskeho pšeložowachu, a tak nězměrne zaslužby wo Serbowstwo sej nahromadziču. Mez nimi pak bě jeden, — Serb ze serbskim (polačónščenym) měnom, a poznaty ze Serbowstwom a serbskej ryču; ale cuzy serbskosłowjanskemu duchej, nězrozumicy Serbskemu ludu a něwědžicy što by mu kdobremu tylo, haj klonicy so Němstwu a holdowacy jeho zamosam a žadanjam wotwobroči wón sebye a swojich sobudželáčeri z praweho puća, a dowědže jich do cuzbiny a po kšiwich ščezkach zdalowajo so wot našeje wšem přirodženeje mačérje, wot Słowjanstwa, pšindže wón z nimi do čmowych lěsow a zhnilych tymeniščow Serbo = Němcowstwa abó Němco = Serbowstwa, džez čistosć a krasnosć našeje wót-cowskeje ryče zahiny. Matej (abó kaž so po lačónskim sam piše: Matthäi) zaňese do Serbowstwa němske pisanje a němske myslenje a poněmske ryčenje (Artikul a toho runja cuze konstrukcyje) a mlowenje. Dokeliž pak to našej ryči nepřisťojne a jeje krasnosći a čistosće škódne so pokaza, da wostachu podjanscy pši swojim pisanju a zchowachu — nic bez dobrej winy — swoje stare prawje = słowjanske wašnje. — A tak nasta pola nas dwoje pismo, lutyrske abó nowe, a podjanske abó stare.

Wot toho časa pak je so swět wulcy pšemenil. A tehodla dyž chcychmy my nowiny za Serbow wudać, hańbowachmy so, tulej hlupu a žadlawu a samopašnu pšekoru dale wobkhować; a dokeliž celý serbski lud nam na wutrobje ležeše, němóžachmy jeneho ani druhého so wotřec. Zo pak by nam tola tež bursky muž zrozemil, wuwyslichmy sej pisanje, kiž bě z podjanskeho a z lutyrškeho hromadu zestajane (a tak kóždej stronje zrozemliwe), ale tola tež hižo nowemu, do cela proprawěnemu pisanju so pšibližowace, a podobne najnowšim wo našej ryči wudatym kniham, kaž Jórdanowej serbskej ryčnicy abó Grammatyce, Smolerjowemu Małemu Serbej, Serbskim pěśničkam. A hižon počachu naši mladžencjo teholej pisma so pšimać, a naš lud, podjanski a lutyrsky, so prócować, zo by temulej pisanju pšiwuknył; a kóždy wěrný Serb radowaše a weseleše so z krasneje nadzije, zo budže kónc našeho něměra, našeje nepřezjenosće, a zo cele Serbstwo zasy jene bratstwo nastaňe kaž nedy, dyž na

starym Hromadniku so zkhadzowachu Serbow splahi a swoje meče wótsjachu a pšez Łubjo a Salu swoju ryčersku brón nošachu. Ale kak pšekwatana bě talej nadzija! Dokeliž zemřet něje hač dotal stary had, a znova tšase wón swoju čerwenu hłowu a ž jeho šije sapa pšekora, hidženje, roztorhanosć, samopašnosć, swojo — wóbnosć a wšitka nelubosć. Dokeliž nekotsi widžachu, zo so nam snadž poradzić móhlo, Serbowstwo zjenoćić, dyž widžachu, zo naš lud pši swojej wulkej a nězkónčnej lubosći ke wšitkemu, štož Serbske je, našim stopam scěhować započina, zo ta stara murja, kotraž Serba wot Serba džeřeše, zpaduje a jena jenička narodnosć a jene jeničke narodne pismowstwo bez nami so pozbehuje; da kałase jich to do wočow, a woni zestupichu so a prawjachu mez sobu: „Ně nic do předka! Ktemu je serbski lud jara stary, je wotwuknył dale stupać, a čehodla cheyli nětko z jenym dohom nowe puće mu pokazać! Ně, ně, kajke by to dželo bylo, dyrbeli — li my znowa Serbski wuknyć, my, kiž tejkó lět swojemu luděj předuujemy, zo je Serb dobry čłowek a zo ma tejkó rjanych knihi, z kotrychž móže „frómny“ a mudry zbyć.“ Tak prawjachu woni a nawabichu jedneho ze swojich a ryčachu z nim a wupóslachu jeho, zo by wón luděj prawil: „ Nic dopředka! My, my chcemy do zady!“ A wón, jene znajlépšich a najlubowanšich džeci Serbowstwa da so nawabić a stupi so, a ryčeše, kaž woni jemu prawili běchu: „ Ja pak pši tutej składnosći póznaju, zo kćew Budyskeho ryče wašnja ewangelskich Serbow po tym hewajšim a zwučenym pisanja a čišćenja wašnju, kaž so we ewangeliu, Bibliji, spěwarskich a t. d. namaka, zakhować a we móžnej ryče čistosći, a zrozemliwosći jón pozbehnýć a rozšěrić pytać budu:“ a tak wuda so: „Tydzeńska Nowina aby sšerske Poweszje sa hornych Łuzicžanow.“ My něwěrjachmy, wot teho słyšiwiši, zo móhl kń. Seiler, kiž tak wuley Serbowstwo lubuje, kiž nam sam wobswědsi, zo nowe pisanje a pšezjene pismowstwo jeničcy Serbam dopomhać móže, kiž nam sam pšislubi, zo nic jeno nam wo Jutničcy pšipomhać budže, ale tež ženi z hinajšim dyžli nowym pisanjom pisać něcha, my něwěrjachmy, zo móhl wón wot swojeho junu wobkrućeneho zamyslenja tak bórzy wotstupić a tu stronu pozbehować, kotruž wón runje hakle za někmanu, nělepu, nerozomnu, Serbowstwu pšeciwnu a škódnú zpózna a wuzna. Dyž pak my přéne „číslo“ jeho nowiny do ruki wzachmy, kak boleše naša wutroba, dyž my telej zamolenje, tónlej blud

wohladačmy, dyž my widžachmy, kak z jeneje strony wšitko
stare a plésniwe wupytuje a z druhej zasy Serbowstwu młód
ne žawenje wěšćo: tak zaspěwuje:

Trać dyrbi Serbstwo, zawostać,
a Serska khorow' zmahować,
kaž dolho z drowom zelene
Te hory steja lužiske.

Dóžž kamen' tam na kamenju
so zbeha k nebju módremu
a Špreje zórlo sleborne
do Serbow žołmy poňese.

Trać dyrbi Serbstwo, zawostać
a jeho kćew mi pšiberać,
dóžž bože slónčko wobsweći
a měsacěk tón kraj lužiski,

Tak dolho hać tam deščík dže,
zo boža stopa tučna je,
a bróžk so žadyn zeleni
a žana kwětka zyboli.

Trać dyrbi Serbstwo, zawostać
a woteny duch je pozbehać,
kaž dolho ruta zelena
za česne rosće holeča.

Trać dyrbi wašnje wótcowske
a kóžde prawo khwalobne,
dóžž žadyn zwón we kraju žri
a witaja so wote mši.

Trać dyrbi Serbstwo, zawostać,
dóžž budže cěšić žana mać
sej lužičanske džěcatko,
a kolebać je spěwajo.

Kaž dolhe mocy mysljenja
duch lužičanski žadyn ma
a žadyn jazyk hiba so,
trać dyrbi naše Serbowstwo.

Kak je móžno, tajkulej mysl wuprawić, a tola zasy to zapřeć, štož netsiše Serbowstwo a jeho pšichodnosć žada? My je newěmy, a nerozemimy temulej počinanju! To pak wěny my a wot teho my newotstupimy, zo Serbowstwo, ma-li wěrnje „trać a zawostać“, dyrbi so pšibližeć Słowjanstwu: dokeliž same za so je matne a khude a němóčne. A tehodla budžemy wšudžom a pšecy napšeco wšemu, štož nas wot našich bratrow zdaluje; a to za „raču kročel do zady“ wuznawać, štož nas wot teholej puća wotwodžuje.

My wěny, zo wele dobrych Serbow nam sčehować budže; dokeliž bez našimi duchomnymi a swetnymi wučeremi su drje nekotsi, kiž — Serbskich Serbow džeći — swojeho luda, swojeje narodnosće so wotrekli, kiž zabyli su, zo serbska mać jich čěšila, zo serbski nan jich žiwil a zastarał je, kiž so hańbuja Serbowstwa, kiž so boja, wo waskej hascy nekajkeho poněmčehon městaška ze swojeje serbskej sotru, ze svojim burskim bratrom poryčeć, dokeliž tu abó tam móht něchtó z woknom won kuknyć, tu abó tam něchtó pšez hasku so subnyć, kiž — Nic-Serb — wusměwajo so na jich krewnych pšecelow hubu by pokšiwil! A kajke by to nezbožo bylo! — To su neradne syny krasneje maćerje! Jich my nerozdžimy! Něch du a sluzja svojim cuzym boham a klonja so našemu pšeciwnikkej. To nějsu naši, to nějsu Serbja, dokeliž nedžak je jich pycha a cuzomstwo jich hordoznosć. Jim něje lépshe wotmłowenje, hać kaž je jeden z našich młodych Serbow wěstemu kņezej pši jenym wulkim, wosebnym němskim wobedže da: „Samsny“ kņez ryčeše pši jedži tež wot Serbowstwa wele nekmaneho a nělepeho, a wuzna so, zo wón sam něje Serb. Naš młody Serb pak, wędziwši, zo jeho staršej serbaj staj a jeho dzed čescowny serski bur był bě, wotmłowi na to, ale tak wótsje, zo wšitecy hosćo slyšachu: „Aber Herr . . ., Ihr Grossvater ist ja auch noch im Kabat gegangen!“ —

Ale wele wetša položca našich duchomnych a swětnych wučeri je hinak zmyslena. Woni zpóznaja, zo našemu serbskemu ludej šće jara wele trěbne je; a žadaja z celoju wutrobu, zo by so jeho bracham wupomhale; ale woni wędža tež, zo jeden sam ani mocy ani pšiležnosće dosć nima, wšitko to wurunać, štož hać dotal kšiwe je. A tohodla weselachu so woni, dyž wo našej Jutničcy slyšachu, nadžicy so, zo my we nej wšitko wopowěmy, štož Serbowstwo nastupa. Naša Jutnička pak, kaž zaň-

dženym pol-leće so wudawaše, bė jeno za lud pisana, a dokeliž lud radsjo něšto ma, štož jon zwėseli po čezkim džele, da dyrbeše tež Jutnička bóle poweseliwa być, a menje wo wysoke wěcy a wučenosć so starać. A tehodla bėchu snadź naši duchomni a wučerjo menje zpokojom z nami, hač my to žadachmy; tola pak je jara wele jich nam swěrných wostale a z dobročiwej kedźbnosću nam pšihladowale. Něch maja naš wutrobny džak za to. — Nětk pak je so něštožkuliž pšemenile. Z přėnim žojoweho měsaca je „Tydzenska Nowina“ wujšla, kiž celje tak založena, kaž naša Jutnička, po našim pšikladze jeničcy za lud so stara. Zwinow, kotrež wuložić nam tudy ani nuzno, ani wužitno ani možno haj ani wušno něje, němóžachmy my, kaž to wotmyslene bė, našu nowinu bez pšetorbńenja dale wudawać. Pšez tón čas, kiž woto pšebėža, pšemyслиchmy sej wěc, a tu pšewobročichmy Jutničku na wele hinajši postawk. Najwjacy wotberakow mamy my mez našimi wučeremi a mez wukrajnymi pšecćelami, kiž so wo Serbowstwo staraja. Tehodla nadžijemy so, zo tajkimlej wodzewku naša mysl a naše wotpoladanja a zamasy tamym džě nic menje lube a wažne, tymlej pak bóle pšistupliwe a zrozemliwe so pokaža. Laćonske pismiki a nowe čisće poprawěne prawje = pisanje budže tym čitanje abó lažowanje woložić a našim nic zadželać; wěcy pak, kiž chcemy my wot nětko do Jutnički brać, dža wobojim bliže stać, wobojich bóle so jimać. Naše stare stawizny a podawki našeho kraja (historija), wopisanje našeje zemje (geografija), wopisanje našeho ludu, jeho nalóžkow, pšiwěrkow, starych powedančkow (ethnografia) a teho runja, tež naležnosće nětsišeho a nědušeho Serbstwa, jeho woteberanje a pšisporenje, budža jeničcy našu kedźbnosć na so wzac. My so nadžijemy, zo tajke pšemenenje našeje nowiny nikomu něprawje něbudže, zo so wosobnje tym našim duchomnym a wučerjam polabji, kiž swoju narodnosć wobkhowawši Serbowstwa so pšimaja a nas dotal podperali su, zo tež tym wysocy česćenym mužam so zpodoba, kiž we bratrowskich krajach, našej Čěskej, Pólskej, Wuherskej, Illyrskej a Serbiskej naše prócowanje z bratrowskej wutrobu pšiwzachu, naše činjenje za dostojne a wažne póznachu. Wobojich, domjaecych a wukrajnych pšecćelow prosymy my, dokeliž woboji su naši, zo bychu woni tež dalje naši wostali z duchom a z wutrobu, a zo lud něwopušćili, mez kotrymž so runje njětklej džěla wo to, kak ma wotmlówić:

Diwotworná studuje Glomačú,
 O by jen swych hlasem hadačú
 Odpowjed mi na otazku dala:

Prorokuj mi: přijdau li pak ještje,
 jenžby tyto lipy uwadlé
 na twych březích zotawili, deštje?

(Slawy Dc. 136.)

II.

Serbske prawjepisanje.

My mamy nětkoj někotre pisanja wašuja; Jene je stare, podjanske, kaž je naši wotcojo nědy pisachu; druhe poněmčene, kaž je we Biblii a druhich ewangelskich lutyrskich knihach wi-
 džimy; tseće pak ponowene, poprawene, kaž we Jórdanowej Grammatyce a Smolerjowych pěsničkach namakaš — (pisanja wašnje we „Małym Serbje“ Smolerjowym, a „Serbskich Pěsničkach Wicazec Petra“ potrebowane, runiž kaž te, kiž Jutnička wo zańdženym pół-lětniku měješe, tehodla sem so něbere, dokeliž woboje jeno ktomu pšiwzate by, zo by so serbski lud pšez to k nowe ortografiji pšiwodžował, pšiwučał, pšihotował, a jemu zrozemenje druhich knihi so wolóžile). We tsećim, poprawenym pisanja wašuju su drje njěkotre rozpuće. Tak piše Smoler je, Jordan pak *é (reka)*: Smoler *skončenje*, Jordan *skončeńo*, a teho runja. To pak su móličkosće a nezadželaja wele. Ale tež to je wobćežne, a čím wetša ćeža so zawedženju noweho prawjepisanja na puć staja, čím nuznišo je, zo by poprawena ortografija čisće jena byla. Tehodla smoj so moj ze Smolerjom podobim dopisowanju zjenočiloj a budžemoj z nětko tak pišać, zo jeden wot druhého so nerozdželi. Štož pak dyalectycke rozdžělki mez ewangelskej abó Budyskej a podjanskej Serbščinje nastupa, da budža wšć formy, kiž my pódu mamy, kaž: *wojakoće, wojakojo, wojacy*, woboje so wobdžeržeć; substantywa na *je* (podjanski *jo*) pisaja so jeno „*je*“ kaž *skončenje* (nie *skónčenko*), *piće* pak bez *j* a nie *picó*, ani *picje*; adverbija na *je*, kaž *nuznje*, nie *nuzni* ani *nuzné* ani *nuznie*; po s piše so wsudžom *é* nie *c*, kaž *rjanosé, rjanosće*, nie *rjanosc*

rjanoscje (!!). — Štož stare a nowe naše pisanje ze sobu porunać chce, toho pokažu do swojej Grammatyki, §. 5. Za druhich Słowjanow pak pšidam tuhlej pšehlad słowjanskeho pisanja wo wšitkich rozšelakich pismikach.

Serbski a Słowjanski prawopis.

lut.	kat.	now.	polsk.	česk.	illyr.	ném.
z	cz	c	c	c	c —	z
cz	tž	č	cz	č	č	tʃ
cz	cz	ć	ć	č	ć	—
l	w	l	l	l	l	—
r	ř	ř	rz	ř	rj	—
sch	sch	š	sz	š	š	ʃ
s	z	z	z	z	z	f
ss	s	s	s	s	s	ß

III.

Serbska Štatystyka.

We našich časach je cele hinajši duch do swéta pšišol. Prědy nedy nestaraje so lohcy nihto wedžeć, kak wele podanow tón abo tamón kral ma, kak wulki jeho kraj je; někotre sta kwadratnych mil a někotre tawzyny poddanow wjac abó menje, to bé kralej wšitko jene, jeno — li zo wón swój dawk a štož hewjak žadaše dósta. Něk je to hinak. Nic jeno kral, ale jeho zastojnicy; haj wele bóle šće lud sam, kiž dawki dawa, chce wedžeć, kejko sobukrajuikow ma, a jeli z dobrym prawom so tejkó wot něho žada, štož dać dyrbi. Dokeliž pak wošnosť samoj to na wutrobje leži, zoby jeden tak wele čeze něst, kaž druhí, a kóždy to wedžiwiš zpokojom býł; da je wošnosť sama za to so starała, zo by so wuličilo, wele podanow kraj ma, a kajke jich zamoženje. A to je tež wučenym dželo wolóžilo; dokeliž něk bez prócy a z wětšej wěstosću nawedzić so móža wo wšech statystyskich wědomosćow. Jene pak zabywa wošnosť, dokeliž ji to ničo nezawadží, starać so wo to, kajke ludy a kejko paršonow abó wosobow swojeho kraja k temu a k tamemu ludu abó narodu słuša. A runje tole by tola wučeny rady wedžal a dyrbi to husto wedžeć.

-6. Tak tež je pola nas. Nichtó zawěsto něwě, kejko Serbow woprawdže je. Tak piše so wo Serbskich pěsničkach Smolerja a Haupta (předryči), zo je Serbow 230,000, a to tola zawěsće prawda njeje, dokeliž dže bychu so nabrali? Šafarik zas we swojim „Slowjanskim narodopisu“ liči Serbow 142,000, a tola drje budže jich wjac. Čilej mužojo su swěru so prócowali, zo bychu prawu ličbu wudobyli, a tola je tajkalej wulka wšelakosć mez nimi. Ja sam we swojej ryčnicy sym 150,000 poměnil a to tehodla, zo srědnja ličba skere wěrnosći bliže steji, hačrumiž moje ličenje (rachnowanje) 8 abó 10 tawzyntow wjac wuńese. A tola je tajkalej něwěstosć nic jeno neluba ale tež škódná: dokeliž štó wě, na čim je, dyž ani něwě, za kejko ludzi so prócuje. Naši pšeciwnicy, to reka, či Serbja, kiž bychu Serbowstwo najskerje a najlépe wučišněne měć cheyli, prawja: Što so wy prócujeće, Was njeje dyžli někotre tawzynty a te budza za poł sta lět němske. Što chceće Wy poněmčenje tajkeholej hubeneho a khudeho wostawka stareho ludu zdžeržować? Kak napšeciwo duhej našeho časa so zpedžować, kiž to žada?“ — A kak móžemy my z dobrej wutrobu jim napšeco stupić, dyž ani sami něwěmy, kejko nas je, a kak jich ryč wotpokazać a woslabić, dyž sami sej wěsći njejsmy, zo za dostojnu wěc so prócujemu? —

Tehodla by jary dobre było, dybychmy so zjenočili, zo bychmy to wupytali. Prošu potajkim wšěch našich Knezow fararjow we hornej a delnej serbskej Lužicy, zo bychu pši tutym džele nam popomhali. K nowemu létu maja woni a wesni rychtarjo do krajnych zastojnstwow wuličenje wšěch wobydleri swojeje wosady zapósować. Pši tym móža nam najlózó a z małej prócu wšitko štož my trebamy, sobudželić. Prosimy tehodla, zo bychu tulej prócu na so wzali, a nam borzy po Nowym Léce wučahwki ze svojich farnych knihi poslali. Prosimy pak, zo bychu nam tute prašenja swěru woměnil:

1. Wele wsow słuša do wosady?

2. Kejko wobydleri ma kóžda wes jich wosady, burja, jich žony, džeći, pšecelo (krejni), a štož hewjak w jich domje, wotročki, dzowki, a t. d.? Wšitko z jenym ličnikom (cyferom).

3. Kejko je bez nimi Serbow, kejko Němcow? Wšitko pšez hłowu.

4. Wele je němskich burow, t. r. knezow kubla, khěže: žiwnosće a t. d.?

5. Za Serba plaći kóždy, kiž ma Serbskich staršich a serbski k božemu blidu a k zpowedži khodži; tež tón, kiž so sam za Serba wuznawa. Tajkich pak, kiž so Serbowstwa hańbujaju, ńerodžimy bez nami.

6. Wele je ze Serbskich wobydleri pšez wojske lěta, wele we nich abó niže nich?

7. Wele z tutej wosady rodzenych služi we čisće němskich krajownosćach, za Dřeždžanami abó nědže drudže, tež we našich městach?

8. Wele je podjanskich, wele lutyrskich wo kóždej wosadze?

9. Kejko wsow je z hornjo-, kejko z delnjołužiskimi wobydlene? Tu hlada so na to, kotrych je wjac.

10. Wele ludži ryči hornjo — lužiski, wele delnjo — lužiski? Sreńja ryč zady Rakce plaći za hornjo lužisku.

11. Kak wele je so we lěće 1842 narodžile, wele wumřele, wele do mandželstwa podate? Wele rodzenych česnje, wele něčesnje?

12. Wo městach je čezo pšeličić, što je němske, što serbske; farar šće to najlépe wě. Tola dyrbja tu wobydlerjo wosadnych wsow wot mešćanskich rozdželene być.

13. Dybychu hewjak šće poznamenanja a teho runja byle, da prosy so kóždy z tych kńezow, zo by nam je pšidał.

Wšitke telej dopisma budžemy skere a lépe we Jutničcy wozjewić, zo bychu bórzy dale zpóznate byle. Móže pak so nam pšipósłać wo kajkežkuliz ryči, serbski abó němski abó Łačonski, kaž so žanemu zpodoba; wšitko budže zdžakom pšiwzate. Dokeliž tu kóždy widži, kak my žancho wužitka z teho nehladamy, da nadžijemy so tež, zo kóždy z tych wele česćenych, a dostojnych kńezich nam dobroćiwje swoje zapiski sobudželi. Wuprosymy sej je z pšiležitosću pšez Wellerec knihernju Budyšinje.

J. P. Jordan.

IV.

Serbska Centralna Knihownja. Serbske čitarstwo.

My mamy nětkolej tsi abó je-li chces, štyri serbske towarstwa: Budyšinske, Wratslawske (Breslawske), Lipske („serbs-

ke towarstwo“) a Lužisko — serbske prédařske towarstwo (kiž maja nětko najbóle Němcojo, tak zo su tež měno towarstwa do: Lužiske prédařske towarstwo pšewobročili). Wšitke telej towarstwa maja swoje pisma a kniže, z kotrychž so wuča a wudozpołnosćeja. Dokeliž pak dotal móžno byte něje, tamelej wěcy wočišćeć, haj tež někotrežkuliž pismo, hačruniž wažne a temu a tamemu trěbne a wužitne, tola čišćenja nězasłuži — wosobnje měnimy my tu historiske, etnografiske a teho runja wudželanja, kiž móža wěle wažneho a dobreho méć, hačruniž k čišćenju pšihotowane něbyć: |pšetož naše wedžećo a naše mocy su mlode a bórnje tež sylne a wšeje dobreje wole, da tola pšecy šće nic dozpołne anic stopen wučenosće dosahace: — da by to tola dobro byte, dyby wšitko, štož hač dotal wudželane mamy, znate so zčinile.

Druha pak a hišće wažniša wěc su kniže tychlej towarstwow. Kóžde z nich ma swoju mału knihownju abó Bibliotheku a we nej druhdy najwažniše pisma. Kajka pak je to škoda, zo wo tychlej knihach nihtó druhi něwe, dyžli towarstwa stawy! Kak lohecy stańe so, zo by što tu abó tamu knihu rady měł, a něwe dže ju dostać. Wosobnje plaći to wo sławjanskich knihach tudy we našich poněmčenych krajach, džež so wo Chinesow, Koptow a Afghanow bóle staraja hač wo lud, kiž jim klěb dawa a pod jich wočomaj so čarosci. Tehodla je jara nuzno a wužitno, zo bychy wšitke towarstwa woznamili, kajke kniže maja (wě so we sławjanskej ryči pisane). Za nas mlodych Serbow, kiž lohecy dosć peńez nimamy sej wšitke kniže kupować, kiž trěbamy, wosobnje dokeliž dalokosće sławjanskich krajow dla jara droho pšindu, by to jara wužitne bylo, zo bychmy sej jeden druhemu a wšitecy wištkim swoje knihi, kiž što žada, pšipósowali. To pak dyrbi wšitko swój rjad méć. Najpredy dyrbja wšitke towarstwa we tychlej listnach wozjewić, kajke sławjanske kniže we jich knihownjach su. Wot Lipskeho towarstwa čini so to hižo tymlej zwjazku Jutnički; Budyšinska knihownja tež zestawja swoje nadobizny do rjada, a budže we najkrótsim času swoje woznameńenja zčinić. Na to ma kóžde serbske towarstwo so wuznać, hač je ztym zpokojom, zo by so Budyšinje wosredžaca abó „centralna serbska knihownja“ zestawiła, do kotrejež bychy wšitke kniže słušeli, kiž serbske towarstwo Lipsku, Wratslawju a Budyšinje ma. Budyšinsku knihownju bychmy my za centralnu radžili, dokeliž Budyšin

wosredźa Wratslawja a Lipska, a nie inče wosredź Serbowstwa leži, a dokeliž Budyska knihownja pšez darniwosć dobrych wukrajnych Slowjanstwa pšecelow a někotrych patriotyskich Serbow hižo nětko najwětšu knihownju ma. Pši tym pak ma kóždy towarstwo prawo, ze swojich knihi te sej zdžeržeć, kotrež wone same po wustajenju swojim a po zamosach a prócowanjach swojich stawow třeba. To jeno pak je nuzne, zo by towarstwo pšez wěsty zjawny akt to wustawile, zo „jeli zo te towarstwo (t. r. Lipske abó Wratslawske) so nědy rozědže, wšitke jeho knihi Budyskej knihowni za naměrk pšipanu.“

Z centralnej knihownje dóstawa kóždy sobustaw serbskeho towarstwa, něch je Lipskowskeho abó Budyskeho abó Wratslawskeho, wšitke knihe darmo: tola ma tón staw, kiž sej tu abó tamu knihu žada, za pšepóstanje knihi so sam starać.

K zdžerženju centralnej knihownje podawa kóždy towarstwo za léto dwaj toleri; tež něšto knihi a wšitke časowe pisma, kiž towarstwo ma, po skónčenju jeneho ročnika abó léta slubi towarstwo do centralnej knihownje dać.

Kóždy towarstwo slubi, kóždeje pšez ně wudateje knihe jeden exemplar do centralnej knihownje dać. Tež kóždy sobustaw slubi, exemplar tam dać wot kóždeje knihe, kiž wón wudał abó spisał je.

Tosame plaći tež wo časowych pismow abó nowinow.

Zo by pak Centralna knihownja tež sama za so rostla, ma wona swoje knihe tež druhim ludžom pošćować, kiž nic we tym abó tamym towarstwje steja. Za kóždu tajku knihu ma so k pš. plaćić 1 nowy slebrn, dyž so tydžen, 2 n. sl. dyž so pšez tydžen hač do 1 měsaca, 5 n. sl. dyž so pšez mesac zdžerži. — Štóž pak by wele knihi lazować abó čitać chcył, zaplaći za léto 2 toleri a zapíše so do „stajnych čitarjow.“ Tu wuprajimy tež našu nadžiju, zo dže něchtóžkuliž, kiž hewjak wele nečita, do „stajnych čitari“ so zapisac dać, zo by wzběhnenju Serbowstwa tež swój džel pšispeł. Zeńdže-li so 8 — 10 stajnych čitarjow, da zestawjeja woni „Serbske čitarstwo.“

Z tych tak nahromadženych peñez ma serbska knihownja wšě swoje wudawki iněsć; a zo by so rozmnožila na swojich bohactwach, nawda so jeje zastojnikam tež, zo bychy pilnu sej prócu dawali, telej podawki na wšě wašnje zwětšić a wuzběhnyć. Najlépe móhlo so to stać pšez wudawanje dobrych knihi

za serbski lud, kiž bychu tež jón k wetšej dozpolnosći a k lepšim wedžecam pšíneste.

Tajkalej serbska centralna knihownja a telej serbske čitarstwo by zawěsći nic jeno za duchomnych a wučeri bez Serbami dobry wužitk mělo, ale tež našemu ludej k pomocy pšišle, zo by wón tež tak so zbehał wo znajomnosćach a zastaću a dopelnenju svojich winwatosćow pšeciwo Bohu, swětej a samemu sebi. Tehodla nadžijemy so my, zo naša wumysl někotrehožkuliž namaka, kiž ju pokhwali. Dokeliž pak my zawěsće wsudže to jene prawe a rune wutrechili nejmy, da budže nam jara lubo, dyž dže što swoje myslje dale nam rozprawie a tak pšičinić k lepsemu zrozemenju wěcy, kotraž wažna dosć je, zo by kóždy jeje so pšimał. Predy hač so to wot nas tu napokazane wuwedže, ma šće so wěle časa minyć; móhlo pak so tola šće stać, a mēnjachmy my, zo ničo nězeškodži, dyž to do předka hižo tróšku rozmyslimy a něz sobu rozryčimy. Nadžiju so tehodla, zo borzy wot druhich bokow zhonju něšto wjac, kak abó što mamy činić, što wostajić, kak wšitko hač nanajlépe zprawować.

J.

V.

Grofa Gero.

„Štyrjo pósly, nesće postrowenje
 „Panam, rekće wokol' po wšěch wsach,
 „Zo jich jutse čaka w Lužicach
 „Grofy Gera hóstne wéselenje.“

„Tsicyći tych Serbow tež mi řenje
 „Prošće, kiž su zomnu w pšekorach,
 „Zo pši mērných bychmy šklenicach
 „Hrali, hač so nóc po zemi zlehnje!“

Ranjo swita: hród so poľny hosći,
 Turnaj poľny koňi napelni,
 Z ryčerskej hru džen so pšěčini.

Wečor, dyž by kónc tej kwasownosći,
 Poda hosćom swojim — zradniski! —
 Hlowy našich fěrštow k wokšewnosći.*)

Tak zaspěwa naš zadunajski**) spěwar we 133. tej swo-
 jej zńelcy (zńelka-Sonnett, wot słowa zńeju, zńeć, t. r. klin-
 čeć) stare źezbožo Serbowstwa. Sta pak so telej moćenje slo-
 wjanskich kńezow léce 940. Tedom běše Otto I. z pšimenom
 Wulki, němski khejžor. Léce 936 kralestwo pšizawši namaka
 wón po swojim nanje celu krajinu po Łubju (Elbe) dele (kotraž
 tehodla polubiska a jeje wobydlerjo „polubiscey Słowjenjo“ re-
 kaja) z wojerskej mocu derje wobbróhenu; cela hranica pšeci-
 wo Słowjanam bé do krajinšćow abó Markow rozdźělena, ko-
 trejž kóždej krajinšćowy Grofa (Markgraf) předk steješe, a
 z wele krutymi hrodami a hrodzišćemi zwobarana. To wšitko
 béchu same srědki, Słowjanow we tymlej kraju sedzacych
 docela Němcam podćisnyć; dokeliž to bé jeho jenički zamos, a
 jón wuwěsć nělutowaše wón žadyn srědk, zly abó dobry, měr-
 ny abó mocuwacy; kšiz a krystusowa wěra abó meč a woheń
 — to bé wšitko jene. Lédom bé kralowski stol posynyl, da džeše
 tež hižo z němalym wojskom k Rataram, słowjanskemu ludej
 na Haweli a delněj Šprězy, zawěsí z nic pšecelskim wotpo-
 ladanjom. Na to pak pozběhnychu so jeho domjaci, němscy
 pšeciwnicy we Lotharinskej a we Frankach; tu so započa čězka
 wójna, a traješe dolhe leta. Dyž to polubiscey Słowjenjo zho-
 nichu, nawsta we nich nadžija, němsku kwaklu zasy wostorčić.
 Ktym pšindžeštaj dwaj němskej wojewodaj (Hercogaj) Eberhard
 a Giselbert a pširyčowaštaj tym potłóčenym ludam, zo bychu
 so napšeco kralej zpedžili, dokeliž wonaj běštaj nepřecelkej kra-
 la Otta. Haj sam pryne Hainrich jich k temu nućeše: na to
 zběhnychu so léce 939 na jene dobo wšitey Słowjenjo wokoło
 Łubja. Najprěni béchu Bodricy, wojowny a sylny hačruniž nic
 wulki lud na rěcy Trawje a Stepenicy (Stekenic) we nětsišim
 Holsteińskim a Lauenburgskim. Z mocu nadpadžechu woni
 Markgrofa Hika abó Hajka, zničichu jeho wojsko a jeho same-

*) Z tutym započinemu pšetoženja wšěch Kollarowych zńelkow ze Slawy
 Dcery (Slawy božinej džowki, wulkej episkej basni we českej ryči), kiž Lu-
 zicy a polubiskich słowjanow nastupaja.

**) Dunaj, Donawa, wulka rěka we Awstriskej, Wuherskej a Tur-
 kowskej.

ho zabichu. Dokeliž woni lubowachu swobodnosć woše wšeho. a stary němski pisar Witikind (II. knizy) da jim tajkulej khwalu: „Woni tehodla pšery wojnu radsjo dyžli mer wuzwo-lichu, wšitke hubenstwo pši lubowanej swobodnosći zacpicy. Dokeliž tajkilej čłowski splahw je kruty a wšu nuzu znošacy, k najhubenšemu zežiwenju pšiwučeny, a štož našim wulka čeza je, wozmu Slowjenjo za wokšewenje.“ A tu pokaže so hižo we najstaršich časach tasama zpokojnosc a dželawosc slowjanskeho ludu, kajkuž hač do tuteho dnja mez nimi namakamy, kotruž sami Slowjanstwa pšeciwnicy hinak němoža, hač pohwalić.

Tedom beše Gero Markgrafa Lužiski, lesčiwy a šibaty muž, kiž swój zamós na wšě wašnje wuwesć wedžiše. Sam Meibomius, pšipisowar k Witikindowym ročnikam (Annalam) piše: *Designatus praefectus limitaneus contra orientales Slavos, t. r. Lužiskich, cum quibus continenter bella gessit, ubi opus leoninae pelli vulpinam assuens*: to reka: poznamičeny za hraničneho zastojnika (Grenagrafu) napšeco ranšim Slowjanam, t. r. Lužiskim, z kotrymiž bez wopšestaća wojny wedžiše, džež bě třeba, k lawjacej koži lišču pšišiwajo. „Tajkulej hroznu, žadlawu mys pokaza wón tež nětko. Lédom bě so wón dostyšal, zo so slowjanscy fěrštojo abó kńeža k zeńdženju pšeciwo Němcam hotuja, da wotmysli sej pšemenik tulej žadlawosc. Wón da wupowedać, zo zmeje wulke hosćowanje z ryčerskimi hracemi, z Turnowanjom, ryčerskim zjězdžowanjom na Turnaju (wobhrodženym ze žerdžemi wobbrońenym měsće, džež dwaj abó wjac ryčerjow, Ritterow, na konjoch pšeciwo sebi bédžitaj), a teho runja zweselenja, kajkež tedom wašnje beše. K tomu pšeprosey sej svojich němskich pšecelow a podla nich tež tsicyći serbskich — Slowjawkich fěrštow abó kńezow. Cely dzeń pšecini so z ryčerskimi hrami a wesołej hosćinu. Po hosćinje dyž bě so w wečor zasměrko a wšitko hódnje wina so napiće, poruči Gero svojim wojakam, wšech tsicyčoch Serbow mečo porubać.

Zatrašny nepšecel Slowjanow, Gebhardi, pšewobroći celu powesć, kiž nam Wittekind a Saxo Grammaticus da, prawicy: „Die Slawen sehnten sich insgeheim nach ihrer eingebüssten Freiheit, und einige ihrer Fürsten berathschlagten sich über ein Mittel den Gero durch List wegzuschaffen. Allein Gero kam ihnen zuvor, überfiel sie bei einer zu seinem Verderben angestellten

Zusammenkunft und tödtete über dreissig derselben. die der Rausch zur Gegenwehr untüchtig machte.“ Zo su Serbojo za swojej swobodnosću žedžili, je westo, a hubenje by bylo, nebychuli to činili; tež nebé to žaden džiw, dyž tajke potločenje wot Němcow čerpjachu. Dže pak steji to pisane, zo su serbsey kńeža zamos měli Gerona melčo morić? Dže, zo by Gero jich nenadžicy napadnył, a jich tak moril, dyž so woni k jeho smerći hotowachu? Wittekind z runymi słowami so wupraji: „*Gero Comes — convivio claro delibutos ac rino sepultos ad 30 fere principum barbororum (i. e. Slavorum) una nocte extinxit*“ t. r. nimale tsicyčoch jenej nocy wuhubi? Ale z Gebhardiowych słowow widžiš swětlje, kak wón wšitko wupytuje, dže móht Němcam kus česće pšicpěć, Słowjanam pak ju wotžcipnyć. Wón čini, jako by Gero pšez swoju wutrobotosć a mužisku mós našich fěrštow pšemóht; a zežje to wšitko słowo ze słowa; dale, jako bychu Słowjenjo přeni tajke melčace morenje wumyslili, štož nic menje zežhano, dokeliž po žaneho pisowarja ztameho časa nepomečeno. Zo pak by našich kńezow ponižil, da wón čitarej zhudać, a položi jemu na jazyk, zo su Słowjansey fěrštojo wele hlupišo započeli, dokeliž jim Gero do předy pšišol je; dale tež jako bychu Serbojo wopilosće dla so wobarać nemóhtli. To je tola weste, zo dybychu woni so zešli k radženju, kak maja Gerona z puća zehnać, woni zawěsće so wopili nebychu. Neje to słowjanske wašnje, pši tak wažnych naležnosćach so wopijeć; ale wo Němcow hižo nebo Tacitus pšed 16 stami lětami swědseše, zo jich zhromadžowanja ženi bez pšemerneho wožralstwa a wopilstwa nejsu, a zo so kóždy kroć najpředy čepu, tak zo jich wele na měsće morwych ležo wostańe; a potom dyž su so wuspali, hakle wojnu abó mer wobzankna. My so džakujemy za pšipisowanje tajkich hańbiwych a žadławych cuzych počinkow k našemu ludej. My smy zprawni dosć a wostajimy kóždemu swoje.

Němcy weselachu so, zo su Serbow tak pobili; ale nic dołho traješe jich weseło. Jeden jenički Serb be pšez pšipad smertnemu strachej wujšol; tón pšinesse powěsć wo tymlej lesćiwym a nehańbitym skutku domoj do Serbskej. To zašase Stoderanow (na Haweli rěcy bydľacych) a Luticow (pši baltyskim morju wot Odry (Wodry) k wečoru); nydym wzběžechu woni bronj, pšijenočichu sej wše druge słowjanske ludy

wot Wodry k wečoru a Němcy bychu po krótkim hač do-
posleńeho muža wuhnaći ze słowjanskeho Serbstwa daloko za
Łubje won.

VI.

Serbske ličenje abó rachnowanje.

We našich wésnych šulach ma so po pšikazni wšitko něm-
ski wučić. hač jenož nabožnosć nic, t. r. kšesćijanska wučba
a štož k nej słuša kaž stawizny stareho a noweho zakonja,
ewangelié abó čćenja (wot čtu abó čću, ččiš čći; čćimy čćíce,
čtu, t. r. čitam-lazuju) a epistle, paćerje a pšihotowanje k spo-
wědži; tolej smě so tež serbski wučić. My nětřebamy wukla-
dować, kak nerozomna, nesprawna a škódlíwa talej pšikazni je;
naši wučerjo to najlépe wědža. A kak je móžno, ji posuchać?
Naše džěći pšindu do šule, a nerozěmja słowa němski. Přeni
džeń hižo stupi so wučer bez ně a ryći němski. Wone wotči-
něja huby a wuši ale ničó něpomha. Tu něj města, tolej dale
rozwodžować, druhi čas móhle so to skere a lépe stać. Nět-
klej cheychmy my jeno to nazpómnić, zo je tolej jenička wina,
čehoždla naše serbske džěći tak hubenje wuknu. Wučer němóže
hinak, hač najpredy serbski wuprawić, štož džěćom němski wu-
čić chce. Pši tym něje džiw, zo do serbskeho so němske slo-
wa a porěkadla podkranu; a dokeliž džěćo sej němske słowa
najbóle mērkwać dyrbi, da mēni nechtožkuliz, zo to je prawje.
Ale žane džěćo němóže němske slovo tak derje wopšimnyć,
tak celje a dozpołnje dozrozemić, kaž dyž so jemu tosame ze
serbskim słowčkom woznami. To plaći wo kóždej wěcy, wosob-
nje pak wo ličenja abó rachnowanja; štož, hačkuliz sama za
so lohka a snadna wěc, tola jara so zčezuje, dyž džěćo čisće
na próšk newě, wočo so ryći. To pak něje móžno, džěću do-
powědać, što to je „cyfra“ abó „cahl“ a teho runja. Wele lépe,
zda so nam a su nam to stari wučerjo wobsweđsili, wopšimně
małe džěćo to, wočož tež hewjak we swojim žiwěnju, ze star-
šimi a z druhimi džěćimi we swojej ryći so rozryčnje. Teho-
dla zda so nam, zo by tež rachnowanje so woprěka čisće serbski
wučić mēle; a dyž pacholk a holčo dozrozemilaj staj, što to abó
tane znamić ma, potom hakle dyrbjale so jim to do němskeho

pšelozeć. Ale tu je prěnja čez; někotryzkuliz wučer newé, kak to abó tame němske slowo na serbski rěka, kak lud je wukladuje; a nej to žaden džiw. Dokeliz naši młodzi wučerjo lohey słowa serbski newuknu, hač štož wot nana a maćerje sobu na puć dóstanu. Někotryzkuliz wě, zo by lépe byle, dyby wón serbski ryčal a wukladował: ale jemu nedosahnu słowa. My to wěmy, a smy to sami slyšeli. Tehodla nech sčehuja tudy někotre wukladowanja serbskeho ličenja po našim wašnju. Ličba = Zahl; ličić = rachnować t. r. ličby zeberaća woteberać; rozmnožić a rozdželić: abó krótsjo: ličby psiberać a rozberać. Ličnik = znamjo ličby, cyfra; ličer pak, kiž liči, Zähler.

Ličby psiberaja pšez zebranje a rozmnoženje. Zeberać rěka jenu ličbu k druhej psidawać; abó jenajke ličby dohromady wzac, tak zo so wšitke z jenej ličbu wupraja = addirować. Ličby, kiž su k zebranju nawdate, rěkaja nadawki (Addendus, einzelne Posten), a ličba, kotraž wšě nadawki zeberě: zeberk (Summe).

Rozmnožić rěka jenu ličbu (kiž tudy rozmnožiwa, Multiplicandus rěka) tejkó króć zeberać, kejkož króć druha ličba (rozmnožeć, Multiplikator) kaže. Štož telej zebranje wuhese, je wunošk (Produkt).

Ličby rozberaju so pšez wotberanje a rozdželenje.

Wotberać rěka wot jenej ličby tejkó wotewzac, kejkož druha wučini; tama ličba rěka zeberk, abó Summa (Minuendus), ta pak wotberk, (subtrahendus); štož wose wostańe; wostawk.

Rozdželić rěka ličbu do tejkó jenajkich dželow rozebrać, kejkož jih druha ličba žada. Tama rěka celo, celota; ta zas rozdželer; štož rozdželenje wuda: wudžel, wudželk.

Zławk (Bruch) je znamjo wěsteje mnohosće (Anzahl) jenajkich dželow jeneje wěcy; a wobsteji z dweju ličnikow; k. pš. $\frac{7}{3}$ tol. t. r. dvě tsećinje tolerja: delni ličnik pokaže, do kajkich dželow jednica wěcy (jowlej jednica [Einheit] tolerja abó jeden toler) rozdželena je (jow do tsećinow) a rěka tehodla pokazwar; horni ličnik pak liči, kejko tajkich dželow jednicy maš (jow kejko tsećinow) a mēnuje so za to ličer.

Jednica = Einheit, dzesaćica = Zehner; stoćica = Hunderte. Tawzyncica = Tausente; k pš. 2345 ma 5 jednicow, 4 dzesaćicy, 3 stoćicy a dvě tawzyncicy a t. d.

Ličnik (cyfra) 1 rěka jenka, 2 dwojka, 3 (tsinka) trojka. 4 štwórtka a t. d.

Wose teho mamy šće my Serbja wele druhich substantiwow, kiž k ličenju so hodža a wot našeho bura třebane su: my smy je z wetšoh wšě wuznamenili w našej ryčnicy (Grammatycy) str. 64 — 68, džež my kóždého pokazemy, kiž nechal wěrić, zo móžemy my wšitke móličkosće pši ličenju derje wuznamić haj nedžežkuliz lepe šće, hač nemska ryč.

Jordan.

VII.

Wukrajna Literatura.

Dwě knizy stej wujšlej, kiž nam znowa dopokazetej, kak wnicy jara naši wukrajni bratsja slowjansey so wo nas Serbow staraja. Je to:

„Slowanský Narodpis. Sestawił P. J. Šafarik. S. mappau. W. Praze 1842“ 8° 187 str. (za toler 18 sl.) Narod abó lud su wobydlerjo kraja; narodpis pak wopisanje naroda. Slowjanski narod je jeden jenički, ludow pak slowjanskich je wele. Wone rozdželeja so na dwě časće.

I. poľujo-raniša; kni slušeja a) Rusojo, a to Wulkorusojo, Malorusojo a Belorusojo, bydlicy wo Rusowskej a něšto we Galicyskej abó Haliču; je pak jich dohromady 51.184.000; a ztych: Wulkorusow 35.314.000, Malorusow 13.144.000, Belorusow 2.726.000. Po wěrje dzerža so nimale wšitcy k ranišej abó greckeje cyrkwi; jeno 3 mill. su podjanske. b) Bulharojo, bydlicy we Rusowskej, Kejžorskej (Awstriskej) a Turkowskej, do hromady 3,587,000, tež z wetšoh ke greckeje cerkwi slušejo. 250,000 je mohamedanskej wěry. c) Illyro - Serbojo, bydľjo wo Rusowskej, Awstriskej, Turkowskej, wserh hromadze 7,246.000; a to Serbow 5,294.000 (z wetšej poloju greckeje wěry), Chrobatow 801.000, Slowencow wo Krajnje, korutanskej a Štajerskej 1,151.000 (woboji najbóle katólscy).

II. Wečorny džěl Slowjanow: sem slušeja: a. Polacy, wo Rusowskej, Pólskej, Haliču (Awstriskim) a wo Poznańskim, tež wo swobodnym měsće Krakowje, hromadze 9.365.000; woni su nimale wšitcy podjanscy, 442.000 je lutyrskich. b. Čecho-we a Morawanjo, 4,414.000 najbóle podjanscy, 144.000 ewangelskich. c. Slowjakojo, 2,735.000 wo Wuhrskej,

Ungarskej, 800,000 evang., družu podjausey. d. Lužičenjo wo Saksouskej a Branborskej 142,000 (nas je wjac!) Horni 98,000, delni 44,000; tu je jeno 10,000 hornu Łužiskich podjanskich, družu su wšitey evangelsey. Zličimy-li to wšitko do hromady, da dostanemy Słowjanow we Rusowskej 53,502,000, Awstriskej 16.791,000, Branborskej 2,108,000, Turkowskej 6,100,000, Krakowje 130,000, Sakskej 60,000; abó wšo wewšim 78,691,000 Słowjanow. Tež my Serbja słušamy k temulej narodu, ale my smy jeno pe čstów a pe čadwadećty dzel cełego Słowjanstwa. Wo tychlej knížkach powěda Safarik tež wo našeje „lužickoserbskej“ ryče a jeju dweju naryčow, hornu-lužiskeje a delnu-lužiskeje: pokaže, kak daloko so kóžda ryči, dže Serbja z Němcami mjezuja, kak so woboj naryči wot druhich (polskej, českej ryče) a kak same mez sobu rozdželuja, što so za pismowstwo a za serbski lud dzela a t. d. — Druha kniha je němska, ale wot Słowjanu pisana:

„Die Wissenschaft des slawischen Mythos von Dr. Hanusch, Lemberg 1842. 8° pšez 400 str.

Bohi a cele bohowstwo našich pohanskich wótcow we přé-nich stotytkach po krystusowej smerći je z tedomšich starych lačonskich spisowarjow khětrje znate, a dokeliž je čisće słowjanske, da ma kóždy, kiž słowjanske pohanstwo wopisować a wapytować chce, do Serbow so wobroćić. Tak tež Hanuš. Kak husto powěda wón wo našeho Čorneho a Beloho boha (pola Belšee), wo Zjewicy a Džiwočicy (zpodziwno, zo matej telej dvě wsy wo němskim jene meno, Siebitz) a druhich znatych a něznatych bohach a bohowach abó božinach. Ale wele tychlej wěcow wostane hač dotal čemnych; a tola móhlo něštožkuliz so hišće wudobyć, dy bychu wšitey, kiž z našim ludom džen wotednja zakhodžuja, to napisali abó poznabili, štož zpodziwného a jim a ludu něznateho a niezrozemliwego słyša! Wele starych powěstkow a bachtanjow wuswetli so a dostane wulku wážnosć, dyž je z powedanjami druhich słowjanskich ludow pširunamy. Tak, zo bych jeno jene prawit, su naše kubložčiki tež druhim Słowjanam znate a bože džečo, wo kotrymž naše babki tak wele powědać wedža, je wulcy wážna wěc za Mythologa.

VIII.

Serbske towarstwo Lipsku.

Wot započatku tuteho lěta je so, kaž hižo we Jutničy a druhich wukrajnych pismach pisane je, Lipsku Serbske towarstwo zejše, kotrehož najwětši zamos je pšez pšecelne rozmlo- wjenja a rozwučenja druhe slowjanske ryče nawuknyć, a jich pismowstwo (Literaturu) zpóznać. Jich přénja próca bé na to zložena, zo bychy wšitke trěbne kniže sej zastarali. Wo přédka dawaše kózdy staw swoje, a bórzy dyž bé so něšto peńez nahromadžile, wobzamkny so, zo maja so za towarstwo trěbne pi- sma za towarstwowe zamoženje kupować. Tak kupi so Burja- nowa česka ryčnica, a Mrongowiušowy pólski słownik. Na pi- smo, kotrež jeden sobustaw do Prahi pósla, z próstwu, zo by so towarstwu Jungmannowy česki słownik něšto tunje (kaž kniherjam) a na zaplácenje po kruchach dawał, dósta Serbske towarstwo, wot nekotrych dobrych pšecelow Slowjanstwa darmo telej kniže: 1) Jungmannowy słownik na krasnej pisacej pa- jerje, 2) Hankowu „mluwnice (ryčnicu) polskeho jazyka;“ jeho „pěsnje;“ jeho „Kralodwórski rukopis.“ jeho „prawopis česky“ a „Jmenosłow Kollara;“ wšitke telej menše pisma we wjac exemplarach. Tež dósta towarstwo 17 šěsnakow (17 fl. C. M.) pomoc k wudanju: „Serbskich basnjow,“ kiž jeli móžno, hišće lětsa wuńć maja. Za to prawi so tymlej dobroćiwym panam tudy wutrobny džak wšeho Serbstwa. Wot druhich pšecelow dósta so Jórdanowa serbska ryčnica, Dobrowskeho „słownik česky,“ Baudtkiego: Dzieje Polski 3 zwjazki. Wšitke tu poz- nanenjene kniže towarstwo pši sebi zdžerži, dokeliž je k swo- jim wšednym potrebnosćam meć dyrbi. Wóše teho pak je so pšez darniwosć towarstwowych stawow pšez 50 druhich, wele wažnych kniži nakupile, kotrež do Budyskej knihownje zapó- slane bychy. Mez nimi mjenujemy telej jeno někotre: Greča čtenja o ruskom jazykie (čitanja wo ruskeje ryče) 2 džěl.; Smetany fisiologia; Wlěkowskeho Iliada, Sušila: Morawske pěsnje 2 džěl. narodopis Šafarika z mappu; Zaleskiego Poezija (Paris 1841); Konopki Krakowjaki; Wojćického piesnje ludu polskeho i ru- sinskeho; Zegoty Pawliho piesni polske i rusinske; Koryt- ka pėrnje krajnske; Wuka Stepanowiča serbske pesme (serb- ske pěsnje); Kaćića pěsnje; Mušickeho Stichotworenja (basnjo-

wanja); Rusalka Dnestrowaja, Grabowskiego Starożytności polskie; Hanuša: „slawischer Mythus;“ Gervinusa: Geschichte der poetischen Nationalliteratur der Deutschen a teho runja. Puškinowe wšitke pisma a Kastorskeho „Mythologia slawjanska“ su napuću.

Wošće teho kupuje towarstwo a jeho stawy telej časowe pisma: Tygodnik literacki, Denica: Jutrženka, Ročniki krytyki literackiej, časopis českého Museum, Kwěty, Wlastimil.

Z wudželanjow serbskeho towarstwa pomenujemy tu jeno telej: Pšchlad slowjanskej orthografije, serbske a česke pěsnički; stawizny rusowskeho knezstwa wot Rurika hač do Władzimira Wulkeho; hranice nédawšeho Slowjanstwa we pólnócej Germaniji; kak je nětsiše kniežerstwo we Łužicach nastale; nowe žiwjenje mez wšitkimi Slowjanami so zbudžace; Dla czego ostawnia revolucya polska nie zdarzyła się; wopisanje powerchnosće serbskeho knjazestwa (fěrsćinstwa); Cygani; Jeli Kyrill tež we Łužicach ewangelion předował; a něšto menšich basnjow a powědančkow.

IX.

Slowjanske listy.

I. list. Do Čech.

Lubi bratsja Čechowé! Waše nowo wzezkhadžace pismowstwo (literatura) rosće hladajcy a zweseluje kóždeho, kiž Slowjanstwo a narodnosť luho ma. Ale pšecy tež pola Was pomału dže, a hačkuliž mocy swoje derje napinaće a žadnjeje procy nelutujuće, da tola Čechowstwo niezběha so z tajkej čerstwosću, kajkuž by Waš swěrný pšecel zadał. Tsoje pak zdadža so mi tejelej wěcy winy abó pšičiny być, kiž wam hižo nětkej zadžěłaja a čím dale, čím bóle zadžělać budža: Pšchladimy je tulej z krótka. 1. Wy maće dwojaku Orthografiju, a to we wobojim, lačónskim a šwabachskim pismje. Jedni pisaja *au* a druzy *ou*, tami *g* a čí *j*, stari *j* a nowi *i*. Dy by Waš lud tolej čitać dyrbjal, wón by čisće zamoleny był. Ale Waš zamos je, lačónske pismiki, we kotrychž telej molenja činiće, same zawesé a šwabachske wustorčić. Khwatajće tehodla, zo byšće so zje-noćili, předy hač lud do swojeho hrona bereće. Prawi džěn hižo Waš wučeny a česćeny Šafarik (Narodopis slow. str. X.): „Nej-

sem sice z počtu těch, ježto se domnívají, že klassičnost literatury, ba blaho národu, na prawopisu wisí: však nieméně w naši příčině, přemítaw všeko a odevšad na mysli, přesvědčil jsem se doskonale, že tato oprawa (j a i za g a j), budeli literatura naše napřed pokračowati, přirozenim během a wnitřni nutnosti věci, na wzdor všem našim rozpakům, tůčkám a odporům, jediny aupadek literatury wyjma, dřiwě nebo později nastąpi a nastąpiiti musí. Pročez nemoha než litowati, že již před dwanácti a potom před sedmi lety přednější spisowatelé češti, jakž o tom tehdaž zde i onde řeč byla, k této neuchylné opravě jednau a swornau duši nepřilnuli. Čim dřiwě se takowéto oškliwé přiškwarý ze žiwého těla ostrým žehadlem wylučuji, tim snadnější bywá zarelení a ozeleni. Nechejme tedy s mužnau oddanosti a bez reptání, což mrtwého jest, odcházeti za mrtwými, a držme se žiwi jsauce, se žiwými toho, což žiwého jest. Takť budeme hodni wzdělawatelé prawého „Slawenstwi,“ ne litery, ale ducha. Nebo litera zabiji, ale duch obžiwuje.“ Čehodla da potajkim čakaće a nekhwataće pobrač, štož Wam časa duch skičí? — Najprjódcy maja časowe pisma tulej „poprawu“ na so wzač; po jich příkladže sčehuje všicko druhe. Musejnik, Wlastimil a Kwěty, kdybyšće wy troje w hromadu zestupili, a wšitko hanili a „wuhubowali,“ štož so přečiwu temulej poprawenju staja, wšudžom dopokazali, kak nelepje, kak nerozomnje, kak nepatriotyski je, dlěhe telej dozpołnosćenje českeje orthografije zdžeržowač: zawěsí po krótkim ničtů neby dale so zwažil, tejlj dobrej nowosći so zpědžic. —

2. Ale bratsja, wy maće tež dwojake pismiki, lačonske a šwabachske; kiz sće wučeni abó chceće je býč, pisaće z lačonskimi, a waš lud ze šwabsko-nemskimi. Je to walke, jara walke zadžek, kiz wašich „wlastencow“ wutrobu čezcy krjuduje. Wy chceće šwabstwo čisće wumetač z češćiny, to je chwalobna wec a što cheyl was tehodla hanič? Ale khawtajće z dobrej khwilu! Waše wesne (abó kaz wy prawiče wenkowske, wonkowne) šule su z wětšoh hubene a džěci wašich burow su wesele, dyz wedža trůsku čitač a něšto pisač. Kak chceće so wy nadžec, wostanau-li waše šule tajke, zo by waše lačonske pismo hdy do luda psěic mǒhle? Tu dyrbiće započec polěpšowač, chceće-li z čim dale psěic. Tehodla berće derje na kedžbu, zo byšće wy swój lud přez waše lačonske pisanje newotstorčili wot celého pismowstwa.

3. Zkóněnje pak pomyslmy tolej jene šće a nic mjenje wazne. Čěska literatura je po swojim znowa=woziwěnju jara čerstwje a z khwatkom do přédka kročila a hižo we našim času tajki stopěni dozpolnosće nastupila, zo móže z čěscu pólla swojich europejskich sotrow stač. Ale pšez to je tež něštozkuliz so pšekhwalale: wosobnje je krasnopisna (ästhetyska) literatura tak khětsy wulki a dolhi běh pšeběhnyla, zo jeno mała ličba wašich krajanow ji scěhować móžeše. Waše basnie a zpěwy rozemi husto dosć jeno tón, kiž sam čěski spisowar je abó je być móhl; wětši džěl pak wašeho tež bóle rozwučeneho luda je nerozemi: dokeliz literatura je do skoka šla, a ludej dych nedosahny. Pšez to je někajke aristokratyske abó wyšše pismowstwo nastalo, kiž zwonka rjane a krasnje wudybene so pokazuje, nutsi pak zrudne a struchle wostawa, kaž kwěčka, kiž čoplej stwi sredž zymy zakčěwa. Tehodla je něk na druhim puću dželać třeba; čěske pismowstwo dyrbi na tym měsće, džez někó je, trošku počakować, a so prócować, zo by lud k sobi horje pozběhnylo: hlubina sredza wyššej abó aristokratyčnej a nižej ludowej (prostoludnej) literatury ma so najpredy zapelněć, ale nic dale pšezskakować, kaž so to hać dotal stawa. Dyž dze cely čěski lud (wě so, kóždy po měrje swojeho duchomneho zamoženja a swojeje rozwučenosće) na stopen wuzběhrieny, kajkiž nětsiša čěska literatura žada, potom nich wona zasy z celej mlodženskej mocu dale khwata. Nětkoj pak je jeje winwatosć, zo by čěskemu ludej plód pšinesla, kiž won wot tejkó prócowanjow žadać smě.

Zo by so tolej skerě a lépe stalo, je něštozkuliz trěbne. Najprěne je to, zo by hubeny postawk čěskich wěsnych šalow so počěpsil. K temu nedosahnie, zo bychy mlodzi wučerjo we normalnych šulach, kaž to nětkoj so stawa, so wuwučowali, štož we našich časach wot dobreho wučerja so žada. Tu su druhe srědki nuza: a my nemózemy nienazpómnić, kak wuley zrudniwe nam je, zo loni „Wučerski Seminarium,“ kiž jeden z najbohaćěich a wuley zaslužiwych muzi čěskeho zemjanstwa w Prahy wuhotować cheyše, zasy różno rozendze: čěski seminarium za wučeri je najnužniša wěc, za kotruz nětkoj kóždy so prócować dyrbjal, kiž Čechowstwo lubuje. Ale čěski dyrbi tónlej seminar być: we čěskej ryči dyrbi so tam wučić, jeli zo maja čilej wačownicy Čecham wuzik pšinesć. Němsku ryč dyrbi kóždy wuknyć: štož pak so jemu podawa, dyrbi so we wot-

nej ryči podawać, we nej dyrbi wón myslíč, we nej džělać a žiwy być. Kak je to hubene, kak matne, kak niemócne wupada, štožkuliz sej we drugej ryči myslíš a we pšeloženju wuprajiš! A kak ma wučer we rozomčku maleho džěcatka začuća a pohuwanja zbudžować, dyž jim to do českeho pšeloža, štož sam čuje abó sej zda čuć? — A tajke seminarium wustawić neje wulka čěza. Česke zemjanstwo stara so za narodnu wěc a pokazuje so wšudžom darniwe a nelutowace, dyž ma so něšto wuwěsć, štož krajej abó ludej wužitne je. Jenó sylne wotmyslenje a kruta wola! — a bórzy budže wšitko hotowe. A Krajna wóšnosť zawěsće pšeciwo temu ničo niezmeje; dokeliz widzi, zo pšez to luda duchowna móc a zamožnosť pšibywa, štož jeničke je regnum fundamentum (kralestwow zakad, kruty podstawk). — Dale pak dyrbjja tež wesni wučerjo so zjenoćić do towarstwow, kiz pšez pisma abó pšez zhromadne radžowanje sej sami mezsobu wupomhaja a so nawodžuja na puće, džež móhli tym sebi poručěnym wužitk a nadobiznu pšihěsć.

Wšitko tolej dže pak na młody splahw, a płody tajkichlej prócowanjow nemóža so předy hać po let džesatkach a dwacytkach pokazać. A tola nemóže žaden pšecel narodneho zboža chěć, zo by česki lud tak dolho we swojim nětsišim postawku wostał. — Tehodla je waša winwatosć, kiz wy swojeho ludu wěrní pšecelo a služownicy sće, zo byšće tež tym duchomnu pomoc podali, kiz několej žiwi su. Tam a sem sće so Wy hižo trošku postarali. Waš lud móže z wětšoh derje čitać, a tak su dobre kniže najlěpsi srědk, lud wuwučić a duchomnje powyšić. Tehodla su hižo někotre knižki wudate, kiz bez dobreho wučinka newostanu, kaž „Zlatodol“, abó Šmidowe pisma a teho runja. Škoda pak je, zo wonkowny lud we małych českich městaškach a na wsach wo tajkich kniži lochey ničo niezhoni, dyž nihtó jemu nepřawi, zo su wudate abó dže by je čitać móhl. A by runiž tež wědzał, zo su jemu wužitne a zweseliwe, da zas nima peńez, zo by sej je kupił. Tu dyrbjja ěi pomhać, kiz woboje maja, peńezy a znajomstwo: ale to nic po jenym, kaž to někój tón a tamón dobry kněz abó wučer ěini; ale hromadže, z jedna; ze-tupać dyrbiće so a zjenoćić ěi, kiz wšědnje z ludom wobkhodzujeće, jeho potřebnosće a požadanja znajeće. — Kak pak móhle so to lépe stać, dyžli pšez zjenoćenje wšěch tych duchomnych a wučeri, kiz za Čechowstwo so staraja, do jeneho zhromadneho towarstwa, kotrehož džělo by bylo, wu-

daće tajkich knihi wobstarác, kiž wěsnemu ludej wuzitne a zpo-
 možne — su. Koždy čěski farař a wučer dyrbjal sobustaw teholej
 towarstwa byc a wonaj w hromadze za to so starać, zo bychu
 pa kóždej farnej cirkwje te knihe do malej Bibliotheki abó kni-
 hownje so zestawile, kiž tame towarstwo wuda. Wučer móht
 z knihownikom byc a knihe mez burow rozdawać. — Towar-
 stwo dyrbjalo wšitke knihe prawje tunjo pšedawać, zo bychu
 telej male bibliotheki wele peńez netrebale; haj by-li towar-
 stwa žamoženje dosahale, da móhle so někotre knihe za lěto
 wšitkim farnym bibliothekam darmo darować. Někotre lěta za-
 sobu dyrbjal wučer knihe swojim buram čisce darmo pošćować,
 zo bychu so po mału nawučili něšto čitać; pozdžišo snadž móhle
 so něšto male wot kóždeje knižki žadać. — Tolej by čěskemu
 duhej a čěskemu ludej zawěsće newuřeknity wuzitk pšine-
 sle. — My damy wšitko druhe čěskim vlastencam (patriotam)
 rozmyslić a prosymy jeno to jene, zo bychu woni naše słowa
 nic za nadutu hordosć wukładli, ale je dobroćiwje horje wzali
 za znamjo, zo my, Serbja, smy a wostać chcemy našim Čecham
 wěrní bratsja.

X.

Abraham Frenelius.

Dyž my Serbjo na swojich wótcow džakomnje zpómny,
 a jich zaslužby wo serbski lud a serbsku ryč wobnowimy, da
 zawěsće naš Abraham Brancel abó *Frenelius* (němski Frenzel),
 nebudže posleni, kotremuž naša serbska wutroba horey džak po-
 čuwa. Hizo nan jeho, Michał Brancel, duchomny Budestecy,
 „pšisporer serbskeje wěry,“ kaž jemu Serbjo swojeho časa re-
 kachu, bě muž, kiž Serbowstwo horey lubowaše a hač do po-
 sleného wokamiknjenja horliwy dželaćer wudoby we wšim serbs-
 kí lud a serbsku ryč nastupacym. Ale wele woše nad nanom
 wustupi syn; wón bě přeni, kiž Serbowstwo ze serbskej naro-
 dneje lubosću wopšija, a we slowjanskej mosy je wožiwi; a hač
 runiž hizo sto lět we hrowi spi, a žadyn serbski pisowař do-
 stajny pomnik mu nětawi — kotryž wón wjac nežli štó druhi
 zasluži — da tola wopomněće tuteho krasneho serbskeho
 mnaž, čas žiwjenja za swoj lud a swoju narodnosć wojuwaceho

we serbskich watrobach hač dotal neje zahinyte, ale jeho zaslužby su šće póznate mez nami a móža so tulej — Bohu byđž džak a khwalba! — Serbam serbskej ryči wopowedać.

Abraham Brancel by rodženy 19. Nowembra 1656 we wescy Kozlu (Kosel), džež jeho nan, tónsamy kiž nimale cely nowy zakon abó testament do serbskeho pšeloži tutym času duchomny běše. Młodžene pšindže naš Abraham do Budyšina na Wulku šulu (gymnazyum) a pozdžišo do Wittenberka na Wysoke šule (wše-wučownju, Uniwersitet), džež so najbóle wuknjenju theologiskich wedženjow a starych a nowych ryči poda. Po zkončenju svojich wuknjenjow by Brancel léce 1684 za popa do Huski (Gaussig) a dvě léce potym do Šmowa (Schönan) pola Bérnarcec (Bernstadt) powołany. Tu napisa wón swoje najkrasniše pisma, tu zkonči tež swoje jeno Serbowstwu woprowane žiwjenje 21. Janw. l. 1740; potym hač bě šěsć a polsta lét horliwy služomnik we winicy Božej a šěsć dzesat lét na wuznaća serbskeje a druhich słowjanskich ryči džełal. We tymlej dolhim času zписа wón wěle dobrych a wučenyh knihi; najwosebniše jeho pisma leža lišćen nečišćene we lužiskich knihownjach, a mało je jich, kotsiz bychu waznosć tutej z wětšoh hobskich džełow znali. Tehodla dany tulej krótki pšehlad Brancelowych čišćenych a nečišćenych pismow pšidawajicy wšudžom, dže so našim času namakaju.

I. Prěie wulke pismo Brancelowe bě džeło wudane pod laćonskim napismom: „*De Originibus linguae Sorabicae libri* (knih wo nastaća serbskeje ryče). Jeho zamós bě, džesać tajkich knihi wudžełac a wudawać: štož so stalo neje. Chcyše pak zpisar tymlej wulkim pismje dopokazać, zo je naša serbska ryč džówka hebraiskeje; to zpytowaše a procowaše so wón na jara wučene wašnje we štyrjoch wot l. 1693 hač do l. 1696 Budyšnje wudawanych knihach dokonjeć. Namaka pak tola jara wěle pšeciwnikow, kiž temu newěrjachu a Ludowici, rodženy Lužičan a rektor Koburgskeje Wulkeje šule (gimnasja) wosobnej knižey wopokazać mēneše, zo je jenož štyrcyci serbskich słowow hebraiskich. Na to wotmłowi naš Brancel we swojej laćonski zpisanej knižey: „*Medicina linguae pro iis tantummodo, qui contra Origines Sorabicas disputarunt. Budissae 1694. 4.* (t. r. lékarstwo ryče tym jenož podate, kiž pšeciwo kniham wo nastaću serbskeje ryče rozmłowjachu). — Pjate knihe: „*De Diis Soraborum* (wo serbskich pšibohach)“ by-

chu pozdžišo 1719 we Hoffmannowej zběrey lužiskich stawiznikow (*scriptores rerum lusaticarum*) wotčišćane: wobjimaja tute knihi muhosć wěcow z wulkej prócu zezběranych. — Dzewjate knihe su tehornja pola Hoffmanna wučenemu swétej wozjewene, wopšijicy zestawenje wšěch ménow serbskich městow wsów, horow a rěkow; napismo maja: „*De vocabulis propriis Sorabieis pagorum.*“ — Tuto je wšitko, štož wot Brancelowych pismow čišćene so namaka.

Wele wětša polojca je so we rukopisach zakhowała, a namaka so nětkoj z džěla w žitawskej radnej knihowni, zdžěla pa horneho lužiskeho wučeného towarstwa w Zholercu.

Šěsnaćen wulkich foliantow zawosta nam pod mienom: „*Collectanea*“ t. r. zběrki wšelakich wěcow; wot nich pšindže lěće 1717 džesać do Žitawy, džež šćen wosom k namakanju: dokeliž dwaj foliantaj so pši wulkim žitawskim wóhnju l. 1757 zpalištej. Tute zběrki wopšimnu wulecšnje wele wazneho a potrebného za lužiske stawizny. Pešek, žitawski stawiznik (historik), je nam we „*Neues lausitzisches Magazin*“ l. 1839 p. 165 ff. wopšijenje tychlej wosom foliantow rozkladl. Zholerska knihownja ma tež někotre tutech „zběrkow.“

Brancelowe wětše pisma, kiž Serbowstwo nastupaja, su tute:

I. *Lexicon harmonico-etymologicum Slavicum, in quo linguae Sorabicae, nec non Polonicae ac Bohemicae non tantum vocabula recensentur, sed et origo eorum ostenditur; accessit supplementum vocum Sorabicarum Lusatiae inferioris.* IV. Tomi. t. r. slowjanski pširunawacy etymologiski słownik, kotrymž nie jeno słowa serbskeje jako tež pólskeje a čěskeje ryče so podawaja, ale tež jich nastaće so pokazuje: pšidata je zběrka delno-lužiskich słowow: štyri wulke folianty. — Zawěsće štožkuliz tute hobrske džělo widzi, dyrbi poznać, zo tajka pilnosć a džělalosć pola wučenych jara rědko so namaka. Brancel je hižo we času, dyž druzy Slowjenjo we hlubokim sparje spjachu, dyž ani najmenša mysl něbė na to, zo bychu nowo-slowjanske zera nědy zezkhadžeć móhli, na pismje džělał, za kotrehož dokonienjom nětsiši Slowjenjo hač dotal darmo žadaja. Jeho wysoki, daloko-widzacy duch pšehlada celu pšezjenosć a cele pasmo mez slowjanstwom a zewšěch jeho pismow pokaže so, kak wazne žno jemu Slowjanstwo a slowjanska ryč běše, a kak wón hižo wšě

mocy swojeje wučenosće napinaše, jakož družo Słowjenjo na pširunawanje svojich naryčow abó dialektow ani nemosljachu: Zawěsće naš serbski Brancel słuša do přernih Panslawistow, kiž powšěchnu słowjansku philologiju založichu. Rukopis teholec wulcy wazneho wučeneho džěla je we knihowni zholerskeho wučeneho towarstwa.

II. *Voces Sorabicae Lusatiae inferioris, excerptae ex Gl. Fabricii versione Sorabica N. T.* t. r. delno-łužiske słowa wupisane z Fabriciusoweho pšeloženja noweho Testamenta; wšitko dohromady 18 listnow (arkušow, archow).

III. *Lexici sorabici Lusatiae inferioris primae lineae, auctore Gl. Fabricio, auxil eas supplemento M. Abr. Frenzelius;* přeni zpytk delno-łužiskeho słownika wot Fabricia, rozmnoženy wot Brancela; 38 listnow.

IV. *Lexicon Sorabicum inferioris Lusatiae, słownik delno-serbskeje ryče;* 80 listnow; tutón słownik by wot Brancela we jeho džeweć a sedomdziesiątym léće dokončeny. — Dže telej tsi słowniki nětkej su, niewěm zawěsto prawić.

V. *Historia naturalis Lusatiae superioris* t. r. pširodne stawizny horneje Łužiskeje; rukopis namaka so Zítawje a Zholereu; Zítawski ma 1660 stronow.

VI. *Historia populi et rituum Lusatiae superioris*, t. r. stawizny ludu lužiskeho a jeho wašnjow; tute pismo słuša k najwaznišim mez wšitkimi džělami Brancela; dokeliž nam powěsće wo lužiskich wašnjach zdžeržate je, kotrež našim času celje zabyte su, a kiž bychu bez Branceloweje pilnosće na wěčne zhubéne byle. Zítawska radna knihownja khowa tutón krasny rukopis.

Zbytknje je Brancel hišće stawizny šunowskeje (Schönan) cyrkwje napisal, kotrež so rukopisu we knihowni zholerskeho wučeneho towarstwa namakaju.

To su džěla našeho Brancela, krasny, dozpołny, bohaty, wulcy wazny nam naměrk z jeho pilnosće a wučenosće! Tsoje je, štož my tudy wo neho wuprawić směmy: Brancel bě přeni wučeny Serb, bě přeni Serbo-Słowjan, bě přeni Panslawista!

Kłosopolski.

XI.

JAROSLAW.

Z Kralodwórskeho rukopisa pšeloženje Łužana.

Powědam wam powěsć welesłownu,
Wo wulikich wójnach, dźiwich bitwach;
Zestupće! wšón rozom swoj zeberće!
Zestupće, a nadźiwno wam słyšeć.

We kraju, hdžež Olomuc wojewodži, **5**
Zběhuje so hora newysoka,
Newysoka, Hostajnow ji meno;
Maćer Boža dźiwy na nej čini.

Dólho kraje naše měrje béchu,
Dólho bohastwo mez ludom kćeše, **10**
Wot ranja pak zemjach wiehór nasta,
Nasta džowki-dla Tatarskoli chana,
Kotruž kšesćijenjo drohich kamenj,
Paćer dla a złotoh dla zabichu.

Rjana Kublajowna jako mēsačk **15**
Wuslyša, zo kraje na zakhodže,
Tych je krajach wele luda žiwe.
Pšiprawi so pōznać wašnjow cuzych.
Na nohi młodžencow skoči džesać,
A dvě džowcy wza sej k pšewodženju. **20**
Nazebrachu, čehož treba běše,
Synychu so wšě na ruče konje,
Zebrachu so k tam, hdžež slonco spěši.

Jako zera po ranju so swěća,
Hdyž nad mrokowe won wuńdu lěsy; **25**
Tak so džowka Kublaja swěćeše,
Z narodnej a zhotwanej krasnosću.
Wobwlečena bě wša w złotohlłowje,
Šiju, nadra pak mēješe nahe,
Wěncena z kamenjom, paćeremi. **30**

Dźiwachu so Němcy krasy tajkej.
 Zawidźichu bohastwo ji jara ;
 Strožwachu jej puće, jeje drohu,
 A nadpadžechu ju wosredź lěsa,
 Zabichu ju, pobrachu ji kubla. 35

Hdyž slyšeše Kublaj chan Tatarski,
 Sto so sta ze džowku jeho drohej ;
 Zebra wójsko ze šerokich krajow,
 Z wójskom čehniše, hdžež slóncó spěši.

Slyšachu kralojo na zakhodze, 40
 Zo chan khwata na ludne jich kraje ;
 Zendžechu so druhí ke druhemu,
 A zebrachu pše - wulke sej wojska,
 A čehnichu w polo pšec' wo nemu. 45
 W runinje so šerokej zlehnychu,
 Zlehnychu a čakachu tu chana.

Kublaj kaže všem swojm čarodžejam,
 Hudakam, hwézdarjam, kuzlarnikam,
 Zo bychu zhudajo wěšćowali,
 Kajki kónc ma surowa wzac' wójna. 50
 Zebrachu so nahlje čarodžejo,
 Hudaey, hwézdarjo, kuzlarnicy.
 Na dvě stronje wok'lo rozstupichu,
 Dele položichu scínu čornu
 A na položey dvě rozsćepichu. 55
 Prěnej položey rěkachu „Kublaj,“
 Druhej položey rěkachu „kraljo,“
 Stare słowa nad nimaj zpěwachu.
 Scíne počestej mez sobu bédžic, —
 Dobydže hlej! scína Kublajowa. 60
 Zraduje so mnohosć všeho luda.
 Kóždy běži ruči k konjom swojim ;
 Do rjadow so wójska postawichu.

(Druhí džěl psichoduje)

Serbska Jutnička.

Wudawana

wot

J. P. Jordana.

2. zwjazk.

Žnjowy mēnac.

1842.

I.

Evangeliske serbske spėwarske knihe.

(Po kn. Krügarjowym spisku we Lausitzisches Magazin XX. 1. zw.)

Naši evangelsecy Serbja mējachu přeńej dwaj stotytkaj po Lutherowej Reformacyji tak derje swoje khěrlušce kaž podjanscy, kotsiž hižo w léće 1696 swoje khěrlušace knihe čišćane dóstachu. Ale telej khěrlušce pola evangelskich béchu jeno pišane, a dokeliž kózda wosada swoju wosebitu ryč wobkhowaše, a kózdy pišat po swojim wašnju khěrlušce wotpisowaše, da mějše tež kózda wosada haj kózda wes hinajše wotpisma tychlej khěrlušow. Něšto malo tajkichlej wotpismow je hač k nam dójšle, wone su wuley wažne za serbsku ryč wuzpytanje a měle so pilnje khować. Tajkalej nerjadnosć a wšelakosć mez našimi khěrlušemi pak bě wuley škodna a zadžewaše wérnej pobožnosći husto jara. Tehodla myslachu tež lužisecy krajni stawowe, kiž béchu nydym Lutherowy mały khatechismus, Evangelie a epistle kaž tež Agendu wudać poručili, hižo na swojim zhromadženju abó snemje 1689 na to, kak bychu so tež serbske khěrlušce za Evangelskich do čišćenja dać mčle. Na snemje 1693 by zaso na to zpómínene; ale hakle we léće 1703 by tedomši archidiakonus Budeski M. Pawoł Praetorius za wědnika zhromadnosće k wudaću khěrlušacych knihi wuzwoleny a jemu tsjo evangelsecy serbsey duchomni k pomocy pšiwdaći; čilej béchu: Jan Haluž (Ast), Budeski serbski, Juri Matej (Matthäi), Kołmski a Jan Wawer, Bukečanski duchomny. Potym wuńdze *per literas patentes* wšem serbskim evangelskim cerk-

wjam pšikazń, zo bych u šulscy wučerjo wšitke serbske kherluše we wosadze spěwane wotpisali a hač do jutrow „do wěstoh města“ zaposłali. To so sta a tami štyrjo duchomni rozradzi-
chu so we pjatnaće zeńdženjach a wuzwolichu te kherluše, ko-
trez a kejkoz so jich do kherlušacych knihi wzac měješe. Za
telej wulcy škropawe a zprócnawe dželo dostachu woni wot
krajnych stawow w hromadze 200 toleř. Za dvě léce béchu
hotowi, a hižom měješe so čišćenje započec, dyž šwedski Kral
Karl XII. z wulkim wojskom do Sakskej pšindze a tu tež na-
šich Serbow do stracha zahna. Prědy hač woni zasy na čiš-
ćenje so dać mōzachu, wumře M. Praetorius, 1709, a bōrzy po
jeho smerci zpali so poł města (Budyšina), pšez což čišćernja
celje z rjada wuńdže. Tola pak wukhowa so šće derje dosć,
stož wot spěwarskich hižo čišćane bě; a to wučini hižo tedom
weššu položju. Tak wuńdzechu te z wulkim hotom zestajane
knihe kónčnje we léce 1710 z němskim napisom: „Das neue
Teutsche und Wendische Gesangbuch, darinnen Herrn D. Mar-
tini Lutheri, und anderer geistreichen Lehrer Gesänge in guter
Ordnung zu finden. Auf sonderbare (spodziwno!) Verordnung
der gesambten Stände des Markgraftthums Ober-Lausitz von
Land und Städten, zum gemeinen Gebrauch der Evangelischen
Ober-Lausitzischen Kirchen in öffentlichen Druck gegeben. Bu-
dissin verlegt Johann Wilisch. Gedruckt mit Gottfried Gott-
lob Richters Schriften; 1710.“ 8° 927 str.

Prědyryč bě němski pisana a trěbne štučki a kollekty, tež
němski a serbski pokazaj pšiwdaty. Kōzda ewangelska cerkwē dō-
sta tsi eksemplary, hač darmo abo dyrbeše je zaplaćic, je nēwěsto.
Kherluše, we tutech knihach nahromadžene, béchu nimale wšit-
ke z němskich starych kherlušow pšeložene; tak zo na jenym
boku němski a pōdla serbski kherluš steješe. Kak woni pš
tymlej pšeložowanju zakhodžowachu, wuznaja so woni sami
najlěpje z tymlemi słowami: „Wir haben soviel als möglich
den *sensum* der Worte der deutschen Version behalten, zuwei-
len haben wir von den eigentlichen Worten in etwas abweichen
müssen, weil es doch bei einer metrischen Uebersetzung in an-
dere Sprachen blos unmöglich ist, allemal die Worte zu meta-
phrasiren, man muss sich des Periphrasirens öfters bedienen. —
— Bei denen Versen haben wir den *accentum*, die *pedes*, das
genus carminis und die Reime nach der deutschen Poesie ein-
gerichtet, welches wir vorher in den wenigsten wendischen

Liedern *observiret* gefunden, ausgenommen in denjenigen, welche weil. Hr. George Schertz, wohl *meritirt* gewesener Pastor zu Daubitz, übersetzt. Sonsten in den andern hat man nur die Sylben ohne Absehen auf den *accentum tonicum* abgezählet, in vielen die *pedes carminis* verkürzet oder vermehret und den Reim zu Ende ganz nicht geachtet, sonderlich den weiblichen Reim nicht, sondern man hat sich schon vergnügen lassen, wenn die letzte Sylbe einigermassen einen gleichen Ton gehabt. Wir haben auch viele Lieder im Wendischen gefunden, welche gar keinen *accentum*, keine *pedes* und keine Reime geachtet, sondern nur von Wort zu Worte aus dem Deutschen übersetzt worden. — — — Die Reime, sowohl männliche als weibliche, haben wir gleichfalls *observiret*, welche über alle ganz reine zu behalten, gar eine schwere Sache ist, sonderlich weil diese Sprache sehr viele *Dialectos* hat, und selbst die *vocales* sehr ungleichen Tones sind, bald müssen sie helle, bald stumpf, bald gelinder bald harte ausgesprochen werden. Wir gestehen auch freimüthig, dass wir uns zuweilen einer poetischen Freiheit angemasset, etwas von den *accuraten* neuen Regeln der deutschen Poesie abzuweichen. Als dass wir haben einige male einen *trochaicum* vor einen *jambicum* gesetzt, ein Wort *contrahiret*, sonderlich wenn es *in communi usu contrahiret* wird, weil diese Sprache die *Contraction* sehr liebt. — — — Damit man wissen könne, wie weit unsre neue revidirte *Version* von den alten abweiche, so haben wir ein paar alte Osterlieder, meistens nach der alten *Version* gelassen. — — Das erstere: „Gelobt sei Gott im höchsten Thron“ (Nr. 115) haben wir bei fleissigen Nachsuchen in keinem deutschen Gesangbuche gefunden“ at. d. Tónlej khérluš zda so potajkim originalny serbski być, štož tež z jeho lohkosće a zrozemliwosće so pokáže. Dialect we tychlej khérlušach je khétrje wele hinajši hać kiz nětč so ryči abó piše; tak steji tam kwala (khwalba), skala (skala); zjawić (zjewić) a teho runja wjac. To bě prěnje wudaće serbskich ewangelskich „spěwarskich.“

Lěta 1719 bychu spěwarske znowa wudate; tu pširosće 42 nowych khérlušow a pšidachu so tež hlasy; a hizo za 7 lět bychu wone slowo do słowa zewšimi zmólkami a wopačnosćemi zaso wotčíšćane, a l. 1732 k tšecemu wudate, ale swojich starych zmólkow pši tym wučišćene.

Tysamym léce 1732 wuda wěsty „*studiosus theologiae*“ Jan Böhmer 61 nowo pšeloženych khěrlušow jako druhi džěl němsko-serbskich spěwarskich; a we scěhowacym léce 1733 da je znowa čišćeć, pšidajo 17 nowych khěrlušů, zwaži pak so přeni, němski tekst přeč wostajić, štož hać dotal žaden zpytal něbė. Za to pšiwda wón wšelake (serbske) modlitwy, tež pokazat khěrlušow, kiž tu abo tamu nědželu, najlěpje spěwać so hodža, pšistawi tež ke každemu khěrlušej přeni pismik z miena teho, kiž bě jón pšeložil. Tak zwedže wón wšo do hromady 322 khěrlušow, kiž we wuskim Oktawe nic jary wulku knihu wučinichu. Tesame spěwarske wuda wón hižo w léce 1734 zaso, a pšipojso jim rozwučenje: kak maju pobožni kšescijenjo nědželu swěćić. W léce 1740 pšindže druhi džěl tychlej spěwarskich t. r. 144 nowych khěrlušow.

Wulke pšeměnenje sta so w léce 1741 ze serbskimi spěwarskimi. Tedom pozpomha Grofa Gersdorfski, najwyši hornolužiski krajny hetman k nowemu wudanju tejelej wulcy wožitnej knihe. Jan G. Kühn, Klukšauski duchomny, rozrjadowa wšitke hać dotal čišćane khěrlušy po kapitulach we Agendze, a pšiwda k tym 63 nowych khěrlušow, tak zo by jih nětk wšo pšez hłowu 529. Böhmer, kiž bě tedom hižo Budestecy farar, napisa předyryč a stawi swoje měno na napismo abo Titul.

Nětk wustupi nowy dželaćer na khěrlušacej winicy; Adam G. Širach, pastor Budyšinku, wuda 1756: Zezberane zbytny kruški teje nady a tych darow Bohžich t. r. pšidawk 80 nowych khěrlušow. Tónlej pšidawk polubi so tak, zo by peč króc zasobu čišćany, pola tsećeho wudaća pšiwda so 20 nowych khěrlušů; a tak nastachu nowe spěwarske ze sto nowymi khěrlušemi a předyryču, džež bychu stawizny serbskich khěrlušacych knihi wopowědane; wudate wot A. Širacha. Budyšine pa Davita Rychtarja 1759. 80. Tesame bychu potym 1762, 1764, a 1767 dwojacy z wulkimi a z drobnymi pismikami wotčišćane. Nětko bě wšitkich khěrlušů dohromady 631. Tola je jara čězko, wopytać, wele a hdy tón abo tamón khěrluš wot l. 1719 hać do 1759 přeni króc wuńdže; dokeliž Knauth, kiž wo tym w swojich hornolužiskich cerkwinskich stawiznach piše, měša wele wopačneho dohromady. Tedom započa so tež wulka zwada mez evangelskimi duchomnymi wo tón khěrluš, kiž pod čisłom 631 steji; a wot čohož M. Šolta, Ketlicki Diakonus, we swojim: Treviranowym rozryčowanju duše z Jezusom

(1756) piše. Nato ripa zaso Širach we předyryči k spěwarskim. Tež M. D. Radca (Rätze), Biskopski Diakonus, rozpowěda a rozkladže tónlej khěrluš we swojej knižcy: „Ton we Čzasu teje Tyschnosze srudny Kscheszijan.“ Bud. 1761. K tymlej khěrlušam pšiwda šće so l. 1782 jeden nowy, číslo 632.

Telej spěwarske bychu wot l. 1789 hać do 1838 wjac hać 20 kroć bewšeho pšemeńenja ze wšelakimi pismikami čiščane a mez naš lud rozšćerene. Wone běchu wulki poklad za ewangelskich Serbow a načinihu wulcy wele dobreho. Tola poča so w poslenich zařdzenych lětach pšecy bóle pokazować, kak pši wšelakich pšiležnosćach, wo tej a tamej nabožnej wěcy we spěwarskich žaden khěrluš so nenasaka, a kak na někotrežkuliž wulke swjate dny jeno mało khěrlušow wustawene je. Léće 1835 zeńdžechu so někotsi ewangelscy duchomni Wuspórku k zhromadnemu poradženju a tu wotmysli so, k dotlašim spěwarskim nowy pšidawk nahromadzić. K temu džělu wuzwolichu so pečo ewangelscy duchomni a to: nebo Pastor Lubensky; kn. P. Jakub, wobaj Budyšine, dale kn. P. Möhn Bukecy, kn. P. Rada Hodžiju a kn. P. Voigt Hrodžišću, kotsiž we 20 zeńdženjach tak wele wudžětachu, zo by 184 nowych khěrlušow k čiščěnju pšihotowane. Najbóle pozpomha k tejlej krasnej zběrcy nebo P. Lubensky, kiž bě hižo předy zamyslił by, nowe khěrlušy wudać, a nětke swoje zdobne zběrki svojim štyrjom towaršam poskići. Dokeliž pak bě tedom nowe wudaće spěwarskich trěbne, da bychu telej znowa nahromadžene khěrlušy nic jeno wosebje za tych, kiž stare spěwarske maja, wotčiščene ale tež tym nowym spěwarskim pšiwdate, kotrež pod napisom: Duchomne khěrlušace knihe Bohu k česći a Serbam k wuzitku. Bud. 1838 we 8° 756 str. wuńdžechu. Pšez to, zo by němski pokazář wuwostawěny, dolha předyryč zkrótsena, tež wšitko, štož wyše a jeno za duchomnych bě, přeč storčene a naposledk wsitke khěrlušy bóle do hromady zčiščane: wulutowa so pši tymlej nowym wudaću tejko města, zo cele nowe spěwarske tež z pšidawkom tamnych 184 nowych khěrlušů ničo tošše nezbychu, dyžli te léće 1799 wudate. Za celu tulej nězměrnú prócu a za wšitke swoje wudawki dósta nebo Lubensky wot wudawarja tychlej kniži nědže 25 abó 30 toler; a či družu štyrjo mužojo lédoma jeden eksemplar tychlej spěwarskich. Napisy a rubriki, we kotrychž khěrlušy steja, su po Budeskich němskich khěrlušacych knihach z léta 1826 rozrjadowane; tola

pak zdžerža so něštožkuli ze starych serbskich spěwarskich a tak je nětk pokazat tajki, zo je čěžko so celje dońeho wustać. Wšěch khěrlušow je nětko 816; z tych je nědže 30 serbskich originalnych, druhe su wšitke z němskeho pšeložene. Čilej pšeložerjo su we nětsišich spěwarskich pomčěni, tak daloko hač to nětko šće móžno bě jich wupytać: je pak tu 42 mienow, z kotrychž Pechej 83, Lubenskemu 75, Böhmerj 71 a Jakubej 43 khěrlušow słuša. Štó abó kotre je něchtó originalne napisal, něwopomnik. Krügar. Z němskeho pšeložene khěrlušy su pak z kóždeho časa wot Luthera sem, tak zo móhly serbske spěwarske za najlěpsu Anthologiju němskich (!) khěrlušy wot Luthera hač do Langbekkera a Alberta Knappa plaćić. Na tsi sta Němcow ma swoje spěwy we našich serbskich khěrlušacych knihach: tak Luther 34, Pawoł Gerhard 29, Angelus (Scheffler) 8, Scriver 2, Šmolke 18, Zinzendorf 6, Waltersdorf 3, Klopstock 1, Gellert 8 a t. d. Wšitke telej khěrlušy su wjac abó menje swobodnje pšeložene, tak zo jeden druhemu napšeciwo něje, hačrumiž originalne wšelakim Sektam pšistuseja. Pšez to pak je so tež stale, zo nekotryžkuliz němski spěw dwójcy pšedžělany a tak dwójcy wotčišćany je, jeden pšedžělk wot druhého do cěla so rozšelakosćo. Dyž tak nimale wšitke ewangelske khěrlušy z němskeho pšeložene su, da něje džiw, zo su tež jich hłosy čisće němske; dokeliž ze słowami pšedže tež hlós k nam. Sam kn. Krügar prawi, zo něcha wotmłowić na prašenje, kak daloko te hłosy, z kotrymiž Serbja pšed přnim wudaćom serbskich spěwarskich swoje khěrlušy spěwachu. jenajke abó rozšelake su wot tych, kotrež spěwać so woni w našich časach pšiwučuja; zda so potajkim pšiwdać, zo snadž mózachu tamelej hłosy nědy bōlje narodne, nacyonalne być, hač te kotrež jich poněmčěni wučerjo wučachu. Tež něda so wón dale do wotmłowěnja na te prašenje, „moža-li zwuki němskich hłosow słowjanske wucho wšudže tak zradować a zweselić, kaž něm-cow samych?“ Prawda, zo nekotre z němskich hłosow tež našim serbam jara so polubichu, kaž: „Kak renje swěći Jutnica (abó Zernička)?“ a: „Wie gross ist des Allmächtigen Güte:“, „tola pak (pšistawi wón) wědu nas Serbske pšěnički, nědawno wot Haupta a Smolerja w Grimmje wudate, znowa zaso k prašenju: čohodla nic tež pa Serbow z narodnych (nacyonalnych) swětnych melodijow so duchomne khěrlušace hłosy wudobyle a nastale nějsu, kaž pola Němcow?“ — My smy so spo-

dziwali nad tajkim prašenju kn. Krügarja. Beše-li da možno, zo bydžiše to pa evangelskich hinak so stale? Zawěsće spěwachu naši evangelscy Serbja pšed lětom 1710 wele hinajše hłosy, hać kajkež woni potom wuwučeni bychu; zawěsće dachu woni tež z němskeho pšeloženym khěrlušam a jich němskim hłosam swój narodny nazwuk, tajki wosebny accent, kiž, haćku-liž z němskej podstawu, tola našim narodnym spěwanjam so pšiblizowaše. Dyž pak naši evangelscy duchomni po Bierlingu a Mateju wšitko Serbske z němskim lóhćom mERIC, dyž woni swoju narodnosć, swoju samostajnosć, swoju swojosć wopušćiwši wšudže a pšecy němstwo na čerstwy serbski koreń šćepić počinachu: kak mózachu woni čerpić, zo bychu telej „stare, newušne, nekmane“ hłosy dlěhe so wobdžeržale a města zabralo tym lesnym cuzym melodiam, kiž jich wušam tak krasnje, tak luboznje zynčachu. Čilej mužojo maja wulke zaslužby wo Serbowstwo, a hrozno, žadlawo by było, chcyli-li **my** jim tolej zapréc; to pak nemóžemy jim nidy tež we hrowě nic wodać, zo woni te šćezki wopušćichu, kiž jim A. Brancel tak krasnje pokazal bě, a cuze wašnje, cuzu mós a cuzu ryč do serbskich honow pšinišechu. — A kak chce so prawić, zo pa nas z narodneho, swěćneho serbskeho spěwanja duchomne khěrlušace hłosy nastale nejsu? Neje da prašer ženi do žaneje podjanskeje serbskeje cerkwje pšišol? Neje ženje slyšal, kak Krosćicy, Nebelčicy, Rabicy a Kulowje stare serbske khěrluše spěwaja? Prawi džén Smoler hižo we serbskich pšěničkach, I. str. 28: „Podžiwnje je tež to wašnje, zo Serbjo pši swojim spěwanju jara husto „ha“ a „hale“ pšistajaja. Pšetož woni započnu skoro kóždu pšěničku z jenym tejulej słowčkow, a zloža jeju husto tež do texta, dyž sylby nedosahnu. Či Podjanscy Serbjo maja jeju husto tež svojich khěrlušach, štož poslucharja džiwnje. tola nic nedušnje hnuje a nutyrne začuća zatóži.“ Hižo talej móličkosć pokaže, kak blizko podjanske spěwanja wašnje staroserbskemu steji; štož pak pilnišo na ně posucha, budže namakać, zo wone tež we wele druhich kruchach jemu so runa, haj cely swój prawje-serbski charakter a nazwuk hać do džensnišchodnja wobkhowaše je.

Štož prawjepisanje nastupa, da je we nowšich spěwarskich tesame wobdžeržane, kiž druhich evangelskich serbskich knihach namakaš; tola pak neje wšudžom stajne; tak piše so pa „wuczba,“ pa pa „wudžba;“ tež „chzycz“ a zaso „zycz“;

„wschitko“ a „wschitzy“ a tež „schitko“ a „schitzy;“ „loskacz“ a „woskacz.“ Zadźewno je, dyž so khěrluš z tajkeho pismika započnie. Tež su bibliske města a dogmatyske rozwučenja, kiž so wot Širacha sem we spěwarskich rozmnožili béchu, najbólje wustorčene, tola zas na druhich městach bewšeje winy stejo wostale. Tehodla pak pšeco naši ewangelsey Serbja swoje spěwarske wuley waža a maja newuřeknity wužatk z nich. Tež wobswědsi kn. Krügar, zo so ženje bez nimi žadosć za nowymi abó jara pšedzělanymi spěwarskimi pokazala něje, zo woni skerje bólje wěčnje zpokojom byli su z tym, štož jim duchomnistwo skićile je, a zo tež toa wučahwk ze spěwarskich, kiž wšitke najwažniše rona z khěrlušy w hromadu zestawi a léće 1793 wuńdže, z wulkej radosću horje - wzachu. Wosobnje wopokaže pak, pšistawi kn. Krügar, wšudźomne česćowanje našich spěwarskich to, zo wudawarjo khatolsko-serbskich khěrlušacych knihi na 130 khěrlušow z ewangelskich do svojich wuwzachu. „Skorži-li pak němc (tak zkonči kn. Krügar swój zpisk), zo je we jeho protestantyskej wótcowskej nimale tejkjo spěwarskich, kejkož městow; da khwali zaso hornolužiski Serb wšudźomne rozšěrenje swojeje ewangelskeje khěrlušaceje knihe; pšetož nimaš wjac hać jene hornolužiske serbske ewangelske spěwarske.“ —

II.

J A R O S L A W.

(Zkónčenje.)

Kšesćjenjo nic rady nedžeržachu,
 Čerjachu bez mysli na pohanow, 65
 Hordži na syłu, na swoju mnohosć.
 Prěnej wójscy zrazyštej w hromadu:
 Kłoki deščwachu kaž pšewal z mróčel',
 Lebrow zlem kaž hrimotanja ropot,
 Blyskot mečow kaž newedra woheń. 70
 Wobej stronje wutrobitych mocow —
 Druha druhej postupać wobara..

Pohanow h'žno kšescjenjo ćerjachu,
 A h'žno bydžichu so jim wobruli;
 Neby-l' pšišli čarodžėjo znowa **75**
 Pšišesywši sciny rozšćepene.
 Na to rozhorichu so Tatarjo,
 Na kšescjanow nemdrje wurazychu,
 Tak jich krućeje po sebi ćerjachu,
 Kaž zwěrinu plošwu rozprošichu. **80**
 Tu škit leži, tu nahłownik drohi,
 Tu kón wleče stupadlach wojvodu,
 Tón podarmo do Tatarow ćeče,
 Druhi Bože-dla wo miłosć prosy.

Tak so Tatarojo rozmócnichu, **85**
 Kšescjanam dań ćežku nakładžechu,
 Dwě kralestwje sebi podćisnychu,
 Stary Kijow, Nowohród šeroke. —
 Skoro rozńese so horjo zemjach. —
 Po wšěch krajach lud so zběrać stawa, **90**
 Štwore postawi so sylne wójsko,
 Wobnowi so zwada z Tatarami.

Tatarjo so hnuchu w prawu stronu;
 Kaž hdyž mróčel čorna z lodom hrozy
 Zahubići płody tučnych polow: **95**
 Tak bu rój slyšany wot daloka.

Nahlje Wuherjo do tšródow zeńdu,
 Nahlje z bronju zetkaja so z nimi:
 Podarmo pak mužiwosć a khróbtosć,
 Podarmo horliwe zapěranje. **100**
 Zrazywši Tatarjo wosředž rjady,
 Rozprošichu wšě jich wójska sylne,
 Zapusćichu wšo, štož zemi beše.

Wotstupi wša nadžija kšescjanam.
 A zby horjo, horja wšeho wětše. **105**
 Modlachu so Bohu žalosciwje,
 Zo jich wumóhł Tatarów by zlóstnych:

„Stań ow Kńeže, w huěwje swojim,
 Kitaj nas pšed zahubnikom,

Kiž chce potločící dušu našu 110
 Jako welk nas wobzamkajo wowocy.“
 Přenja bitwa zhuběna — a druha. —
 Tatarjo so Pólskej rozlehnychu,
 Bliž a bliže puscachu wšě kraje,
 Dodrěchu so němdrje k Olomucej. 115
 Nuza stawa ćežša po krajinach,
 Ničo wěste nej pšed pohanami.

Bědženo džen, bědženo džen druhi:
 Dobyće so nihdže nepokloni.
 A rozmnoži so Tatarow mnohosć, 120
 Jako čma so množi do nazymy.
 Ha wosredž lijency zlych Tatarow
 Kolebaše kšescjanow so wójsko:
 Sylnje prócujo so k temu kholměj,
 Na kotrymž mać Boža džiwy čini. 125

„Horje bratsja! horje!“ woła Wneslaw,
 Dyri na škit slěborny ze mečom:
 Wysoko na hłowach khorow macha.
 Wšo so zmuži, wšo Tatarow pšima;
 Zrazychu so do sylneje syły, 130
 Wurazychu — kaž ze zemje wohení —
 Z Tatarow pšemnóhosćje tam k kholměj
 Z zapjatymi kročelemi horje:
 Na podkholmje šěršo rozstupichu,
 Zpody zwuzěichu so k wótrej hranje, 135
 K prawej, k lěwej zkrychu so z škitami,
 Na ranja zložichu kónčne lebje
 Druzy přnim, a pak druhim tseći.
 Mročlje šipow z horka na Tatarow! —
 Beztym čmna nóc wobda wšu zemju, 140
 Rozwali so k zemi a k nebesam,
 A zapšikry woči zahorene
 Kšescjanow, Tatarow pšecwo sebi.
 Hustej čmi nasypy kšescjan sypa,
 Nasypy kopane wokřo wěrcha. 145

Hdyž na ranju dnic so počinaše,
 Zběhny nepřecělow wšě so lěhwo;

Léhwo to bě strašne wok'lo kholm
Hač do nedohladniwoh' daloka.

Na ručich tu merwjachu so konjóh, 150
Kšesc'janow na lebjach natykane
Hlowy nošo horje k stanej chana.

Zeńdže mnohosć tu do jenej syły;
Zamerichu wšitey w jenu stronu,
Čěrjachu so nemdrje na kholm horje, 155
Khlamachu so z kšikom wšotrašiwym
Tak hač hory, doły zazynčachu.

Mužnje wšudžom kšesc'jenjo stejachu:
Mačer Boža dawaše jim khróbtosć.
Napinachu ruče tuhe tsylby, 160
A machachu sylnje wótre meče;
A Tataram by-hlej! — wustupaći.

Rozhori so narod Tatar złosćnych,
Zapali so chan jich z krutym hněwom.
Do tsjoch pólkow rozstupi so léhwo. 165
Čěrjachu tsjoch pólkach nemdrje na kholm.
Kšesc'jenjo zrubachu dwacyć štomow,
Wšech dwacyći, štož jich tam steješe,
Pšiwalichu klady k kromje nasyp'.

Hžno Tatarjo k nasypam čěrjachu 170
Z kšikom rejo hač do mróčel strašnje,
Hžno počachu nasypy rozkoćeć.
Zwalichu z nasypow zdónki móčne;
Te zmečichu Tatarow jak čerwj, e,
Zrazychu hšće dale jich na polu. 175
A by wojowane dolho, kruto;
Hač nóć ćimna kónc tu bitwje zčini.

Božo! aj, nastejće! sławny Wneslaw,
Sławny Wneslaw pańe pšez šip z nasyp'!
Kruta ból wutroby styskne torha, 180
Čwilna lačnosć horeše tu črewa;
Zprahla šija liza trawu rosnu. —
Wečor čichi pšendže na nóć khlódn,

- Nóc so pšeměni do ranja šer'ho,
A Tatarskim lěhwi změrom běše. 185
- Džen so zrozhorija na polonju,
Kšescijenjo z lačnosťju padachu,
wupražene erty wotewrjachu,
Žpěwajo dybawje k maćri Božej,
K nej swoj' slabe zraki wobročachu, 190
Žalosciwje rucy tam lamachu,
Z zemje do niebes' hladachu stysknje.
- „Nej možno nam dlěhe lačnosť wutrac',
Nej možno dla lačnosťe wojowac';
Komuž strowje a žiwenje drohe, 195
Tom pa Tatarow je miłosć pytać.“
Takhlej džachu jeni, takhlej družy:
„Čwilnišo zahinyć z lačnosťe hać z meča;
Wotročstwi nam budže wody dosći.
Za mnu štož tak mysli — woła Weston — 200
Za mnu, za mnu, kohož lačnosť čwilje!“
- Tu Wroćislaw kaž tur mócny skoći,
Westonja za sylnej paži zhrabnie,
Dže: „Pšerada, haiba kšescijan' wěčna!
Do zahuby wesć chceš dobrych ludži? 205
Wot boha na miłosć čakać — khwalno,
Nic wotročstwi wot Tatarow džiwich.
K pohubi něchali khwatać, bratsja!
Pšecerpichmy najhorcišu tuhu,
Bóh nas zsylni w rozhórenym polnju; 210
Bóh nam sćełe pomoc dowěrjacym.
Haibujće so, mužjo, tajkich ryči,
Hać tež rekow menowac' so chceće.
Zhińemy-li laćni na tym kholmi,
Směreć ta wot Boha b'dže pšiměrena; 215
Damy-li so mečam našich wrahow,
Sami wražbu nad sobu zčinimy.
Wotročstwo je hroznosc' našem Bohu,
Hrěch - k wotročstwu samohecyć dać šiju.
Za mnu pójće, mužjo, štož tak mysli,
Za mnu pšed stól Božeje maćerje.“ 220

Za nim mnohosć dže k kapalcy swjatej:
 „Stań ow Kńeže, Božo! hněwi swojim,
 Powyš krajach nas nad nepšecelom!
 Wustyš hłosy k tebi so wołace! 225
 Wobklučeni smy wot nepšecelow,
 Wumož nas z kosydłow krutych Tatar'!
 Wokšewenje daj wutrobam našim;
 Hłosonošny wopor tebi damy!
 Zahub' krajach našich nepšecelow. 230
 Zraž jich na wěk, a weki na weki!“

Aj h'le! na horjacym nĕbju mročel!
 Zduja wĕtry, zahowčĕ hrimanje,
 Pochmuri so tuča po wšĕm nĕbju.
 Blyski razraz! biju do' Tatarow: 235
 Bohaty zliwk žorlo kholmске žiwi.

Nimo wichor! — Wójska w rjady *stypja*,
 Ze wšĕch krajow, ze wšĕch krajim' zemje,
 K Olumcej khorowje jich wĕju.
 Čĕžke meče po bokach wisaja, 240
 Polne tylowy na plecach šcerča,
 Jasne nahlowniki jim na hłowach,
 A pod nimi ruče konje skaču.

Zazynčachu hłosy rohow lĕsnych,
 Wudyrichu zuki bub'now rĕsknych. 245
 Nahlje zrazyštej so stronje wobej.
 Pozbĕhuje mlha so hlej! wot prócha,
 Bitwa surowša zby hać poslenja,
 Nasta šum a šcerkot wotrych mečow,
 Nasta sykot jedojtych kłok' strašny, 250
 Póčiskow zlem, ropot lebjow kónčnych;
 Bĕ kałanje, a bĕ porubanje.
 Bĕ zdych'wanje, a bĕ zradowanje.
 Krew so wala kaž torhawy deščĕk,
 Mordlych ležeše kaž lĕsu štomow. 255
 Temu hłowa na-dwu rozščĕpena,
 Temu zrubĕnejej stej rucy wobej,
 Tón so sunie z konja pšez drugeho,
 A tón nĕmdry nepšecelow mlóci

Kaž po skalach džiwi wichor što my,
Do wutroby do jilca meč storči,
A temu Tatarin wucho ztsihny. 260

Uh, by kšik, stonanje žalosciwe!
Kšescjenjo počachu wučekować,
Tatarjo jich hnać z čišćenju džiwej. 265

Aj tu JAROSLAW kaž horeť leći!
Twerdy worcel na mócnej wutrobje,
Pod worcelom mužiwosć a khroblosć,
Pod nahłownikom pšewótru mudrosć,
Nahłosć jem z horjacych zrakow sapa. 270
Zniemdrény wón kaž law rozłobeny,
Hdyž mu ćopłu krew so wuda widzić,
Hdyž natsyleny za hańkom ćeri;
Tak rozhněwa so wón na Tatarow.

Češa za nim jako krupow biće. 275
Zrazy krućje na Kublajowica,
A bu bitwa wowšem wel'edžiwja.
Zrazyštaj so wobaj z lebijomaj,
Zlemištaj jej wobaj z wulkim praskom.
Jaroslaw wšón krwi zmačany z konjom 280
Kublajowica ze mečom ztorhny,
Wot ramjenja překi bédro wotća,
Tak - zo spadže bezduchi n'ez mordlych.
Nad nim zropoce tyłowa z tsylbu.

Wustroža so wšón lud Tatar' džiwich, 285
Zwotmetowa leb'je sahudólhe,
Zpéchowaše tu, štož ćec móžeše,
Tam tam, zwotkalž slónco jasne stawa.
A by prózna Hana Tatar' wrahow.

Nazpómnenja: ryněk 1. welesłownu, t. r. wuwolanu, słowu-
tnu, wo kotruž so wele słowi, ryči; r. 5. Olomuc, Wolomuc,
Ollmütz, město Maryske; r. 7. Hóstajnow, nětka Hostein; r.
12. chana Chan, rukopis ma chama; r. 15. Kublajowna, džów-
ka Kublaja, jeho džećo; r. 16. zakhodže, džež slónco za-
khodžuje, dele dže, wěčor; wukhod, džež wukhodžuje, zkhadža,
ranjo; r. 28. złotohłowa, žida ze złotymi ničemi w hromadu

tkana, němski Goldstick; r. 30. wěńčena z kamenjom, paććemi, paćerje a řećazki z drohimi kameněmi wokolo šije; r. 31. tajkej krasy, krasa štož krasnoś, rjanosć; r. 33. strožowachu, wachowachu (tehodla Stroža, wes Warthe), lakachu na pućach; r. 47 a 48. čarodzej, kiž čary džěje, džěla, t. r. zaklewa, do zwěrjatow pšewobroća a teho runja, Zauberer; Hudak, kiž huda, zhudawa, wěšći, što ma pšnić; hwězdar, kiž ze hwězdow wěšći; r. 68. pšewal, zliwk, wulki nahły dešč, kiž so pšewali, zo nězhoniš; r. 81. nahłownik, wojerski medžowy klobuk, Helm, drohi z drohimi kameněmi wusadžany a pozłoćany; stupadla, do kotrychž z nohu jezny stupa, Steigbügel; r. 97. Wuherjo, Ungarojo, Madžarojo, cuzy finski lud we Wuherskej zemi; r. 132. pšemnohosć, pšeměrna mnohosć, hromada, welewjac; r. 133. zwuzčichu so k wotrej hranje, zćežichu so tak wuzko do hromady, zo by jich rjad kaž hranity, kaž wótry klin. r. 149. kholm, hórka, tehodla šće wsy teholej mena; r. 152. stan, džež něchto zastane, stejo wostanje, Zelt; r. 165. pólk Regiment; r. 169. nasyp, štož je nasypane, hórka z pieršće, Schanze, Wall; r. 190. zraki woći; r. 202. tur-džiwi wól; r. 213. rek-sylny muž; r. 216 wrah-něpšćel, kiž začepa, wražba-zabijenje, mořenje; r. 241. tyłowa, kónk, we kotrymž starych časach šipy abó klóki (Pfeile) mejachu; r. 261. jile, črona pola meča, za kotrež ma so pšijeć, pšimać; r. 266. horel, hodler Adler; r. 286. lebje sahudolhe, saha, lochter, Klafter; r. 289. Hana, najplódněša strona Maryskej.

Łuzan.

III.

Serbske towarstwo Budeske

a jeho knihownja.

Zda so, zo smy my Łužiscy Serbjo najnězbožomniši wšitkich Słowjanow a naš dońt najzrudniši, dokelž džě so ličba nas Serbow džěń wote duja pomeńšuje, a dokelž smy wot swojich Słowjanskich bratrow zdaleni; haj někotsižkuliz swojeje Serbskosće — byrnež z hać nanajwětsim něprawom — so hańbować počinaju. Ale je da to wěrně, smy woprawdži wot dru-

hich Słowjanow zdaleni! Dothe časy družy Słowenjo nejsu ničo wo nami wedžili ani so za nas starać móhli: abó štož nehďže wo „Łužiskich Serbach“ słyšachu, to so jim zdachu žarowanjahódne, nézdžeržomnje zpadowace zbytki a powostanki Słowjanskeho naroda. Ale hlajće, bratsja, Bohu so hišće nézpodoba, zo dyrbeli my Serbjo zańc a naša narodnosť zpanyć. Kaž netkolej wšitkim Słowjanam, tak je wosebnje nam do wutrowow płodžit horliwu, newuhasliwu a newukoreniwu lubosć k swojej narodności. Tak so sta, zo by wobzankńene, Budešini Serbske towarstwo založić a našej rjanej Łužicy mužow pšihotować, kiž nébychu jeno we Łučanskej a Hrekskej ryči atd. wučeni byli, ale so we swojej Serbskosći wudozpołnosćili. Tajkislej krasny skutk by léci 1839 wuwedženy a přeńeho radostnika (aby meje) přenja Serbska zhromadžizna džeržana pod staršistwom kn. Kłosopólskeho. Zwopředka so zdaše, zo budže wšitka próca podarmo, dokelž so newuřekńene zadžěwanja pšeciwjacha. Ale z Božej pomocu wšitko džěše, a krótkim času změ Serbske towarstwo wele pšecelow. Tehlej zjednoćenje za „prócowanja we maćernej ryči a druhich naryčach“ by tež našim Słowjanskim bratram wedženočńene. A wostachu ći nehnući? Ně, jich radosć bě wulka, zo tež hišće Serbowstwim narodny duch kńeži, zo ma tež Serbska synow, kiž chcydža a pytaju swojej maćeri česć činić. — Kóždy tydžen so dwójcy zhromadžujemy, nětko pónđželu a štwórtk štyrjoch, a jedn sobustaw džělo, pak samowudžělane pak pšeložene, pšínese. Po pšecitaniu so hlada, što by poredžić bylo, a kedžbujemy wosebje na prawopis, zo bychmy jón pšez pširunanje Słowjanskich naryčow wudozpołnosćili. — Měsačnje sobustaw něšto do towarstwoweje peněžnicy da k nakupenju knihow atd. — Dopisowali smy so zwele pšecelami, a někotsi su nas samsnje wopytali. — Wulka bě wšitkich tych kńezow radosć, hdyž naš rychly a čerstwy a wótcowske wašnja lubowacy Serbski lud widžichu a młodžencow nadendžechu, kiž budža so wo jeho zbože starać. Wot založenja towarstwoweho sem su so Budešini ćihlej młodži Serbjo wo wudozpołnosćenje prócowali: Mosig Kłosopólski, starši hać do Michala 1839, Immiš, Sauer, Domaška, starši 1839—1841, Renč, Libš, Pohlene, Šolta. Nětko smy: Łužan, starši, Wićaz, Hilbrig, Petawa, Cyž, Šolta, Mróz; dale Raeda, Sommer, Marčka, Rybak, Kral. Z Božej pomocu budžemy swojej narodności česć činić a so wo to starać, zo by

so radosć našich wěrných a swěrných bratrow do zrudoby nepšewobroćila. Swoje zpodobanje na newuhasnenoj Serbskosći wosebnje naši bližši slowjansey bratsja wopokazachu, kotsiž z nedodžakowanjomnej daruivosću a milosću nam někotrokróć jara wšelake knihi poslawši naše prócowanja podperachu, tak zo lóžko Česku, Pólsku, Rusku a Heroserbsku ryč poznajemy a nawukněmy. Zo pak mamy z teho newureknieny wužitk, wšitecy zrozemimy. — Štož chce wjacy wo tym wedźić, čitaj (aby lazu) Kollarowa wzajemnosć (Slawische Wechselseitigkeit). — Ale tež Łužicy wesebnje jeneho tajkeho pšecela namakamy, kiž so ze wšej swěrnosću a pilnosću wo Budesku Sersku knihownju stara, kneza Klosopólskeho. — Tola niemysl sebi nihtó, zo swoju knihownju temu zankněmy, kiž neje Měsći (Budešini): ně, kóždemu nawedžitemu Serbej, kiž bez „čestne sobustawy“ słuša, je wotewrena, wosebnje pak tym, kiž, su na Lipšćanskej a Wratslawскеj wšowučerni. Dale pširun. štož kn. Jórdan we „Serskej Juťničcy, II, I, za žujowy mesac, str. 13. prawi. Pšez dobroćiwosć našich pšecelow je knihownja tak pšibywala, zo nětko pšez štyri sta zwjazkow wopšimně. Wone su telej:

A. Serbske knihé.

a. duchomne abó nabožne (1. ewangelske).

- Jana Arndta 6 Knihow wot wjerneho Kscheszijanstwa 1839.
 Krassny Pucz Bohži, pscheloženy wot Jurja Wanaka 1797.
 Wossoke Sswedženje sa Sserske Džjeczi 1837.
 Knischki pschi Wužiwanju Božeho Wotkasanja 1829.
 M. Kristiana Weissy krassne modlerske Knih, pscheł. wot Schiracha 1799.
 Prjensche Roswucženje we Kscheszijanstwi sa džjeczi; pscheł. wot Hänicha 1790.
 Samuela Luciusa wotre Roswucženje, pscheł. kn. Kilian 1840.
 Pscheczelný Ssobudar do Hamta kn. Jakubej, wot Moehnja 1824. (1829?)
 Ton mały Katechismus Lutherowy 1786.
 Augsburgske Posnacze kscheszijanskeje Wjery 1830.
 Krotke Roswucženje wot tych najnusnichich Wuczbow teho Kscheszijanstwa 1810.
 Ta wulka Sbožnosz we Krystussu Jesussu 1791. ☩
 Spangenberga słowo wot kschiža 1798.

Duchomne Reczje a Podacza we tym Bożim a Jesusowym kralestwi.

Modlitwa predy dżjeczazeje Wuczby a po tej ssamej. Zyrkwina Modlitwa.

Paperki sa spowedne Dżjeczi.

Jana Arndta Paradiss — Sarodka 1844.

Dr. Freseniussa knihi wot Spowedzje, pschel. wot Kiliana 1844.

2. Katholske.

Wot Krotżena za Kréstusom. IV Knihe 1823.

Ztawizné nowoho Zakonia 1814.

b. Prédowanja.

Dwje Prjedowani 1838.

Prjedowanja na Nedźelje a sswjate Dny wot Franki, pschel. Rychtar 1826.

Prjedowanje na Nedzeli Oculi 1799.

Prjedowanje s Russowskeje Ryczje pschel.

Schtuż to lasuje, ton jo wopomn 1831.

Wopommenje tych Sslowow: Ach sapschimnu a t. d.

Prjedowanje na Nedzeli Judica 1792.

Jene Prjedowanje.

Njeschto Prjedowanjow a Ryczow.

Pschi Rowi k. Marloth a wot Mochnja 1812.

Prjedowanja na Hody 1771. 1773. 1785.

Prjedowanja na Jutry 1771. 1773. 1775. 1780. 1781.

Prjedowanja na Swjatki 1772. 1777.

Prjedowanje na Sswedžen teho Mjera a Dżak 1779.

Znjowe Prjedowanje wot kni. Jakuba 1812.

c. Duchomne kyrlušé.

18 Kyrluschow na ton tsistaljetny Jubelsswedžen.

Nowe duchomne kyrlichje pschel. a wudźjēt. Kapler, 1807.

Njekotre nowe kyrlichje pschi skladnoszjach spjewane, Modlitwy a t. d.

Kyrusch na smertny Sswedžen Friedricha Augusta.

2 Kyruschaj: Tho krala żohnuj Boh. a: Mjer, Wotze Krajomny.

Kyrlusch pschi Nuzwedženju K. M. Mochnja 1823.
 Njekotre duchomne kyrluschje.
 Kyrlisch jeneje duschje, kotraž we Jesussu wschitko ma.
 Kyrluš: Wutrobnje ssym swesseleny.
 Hungerski neweszinski kyrlisch a: Roža Saronska.
 Kyrluš: O Jesu, kneže krassnoszje; Lubenskeho.
 Kyrlusch wot Bartskeje Wossady spjewany na 31. okt. 1837.

d. Druhe basnie a spěwy.

K. Krügarjowy spjew kn. Jakubej 1839.
 K. Jakubowy spjew pschi kn. Krügarjowym kwassu.
 Sserskeje Ryczje Samoženje a kwalbu we ryczerskim kyrlu-
 schu spjewasche Jurij Moehn 1806.
 Spjew pschi Wumrječu Kn. Hedschiga.
 Kyrlusch Handrijej Renschej 1833.
 Knesej Handrijej Lubenskemu pschi Džjelenju wot Michalskeje
 Wossady.
 Serbske pjěsnički, Smolerja a Haupta 1841.
 Serbske Pěsnički, zberane a wud. wot Czeschčž. Wicážec
 Pětra 1841.
 Proben aus einer Sammlung wendischer Volkslieder, aus dem
 Lausitzer Magazin besonders abgedruckt.
 Krótke Khyrluschje a Spjewanja sa sserske schulje wot Sei-
 lerja 1842.

e. Historiske a druhe powedanja a tcho
 runja.

Marja aby to sažne Wobrocženje k temu knesej 1828.
 Njeschto wot nebo Docter Luthera 1817.
 Džakomne Dopomnenje na kn. H. Lubenskeho 1840.
 To ewangelske Missionstwo wot Leonharda 1822.
 To czizycziljetne cziche Ziwenje nascheho Knesa a Sbožnika
 Jesom Krysta, pschel. Haupt 1788.
 Joseph, jeden Wowčer.

f. Wschelake druhe knih e.

Horne lužiske wučerjowe Knischki.
 Philosophiske wopomnenja 1818.
 Mały Sserb. Smolerja 1841.
 Serbski Powedar a Kurier 1808—1811.

g. **Słowniki a ryčnicy.**

Wendische Grammatica von Georgio Matthaei 1721.

Kurzgefasste Grammatik der Sorben-Wendischen Sprache von Seiler 1830.

Wendisch-Deutsches Handwörterbuch von C. Bose 1840.

Ticini Principia linguae Wendicae.

Grammatik der wendisch-serbischen Sprache in der Oberlausitz von J. P. Jordan. 1841.

B. Delujo-Luziske kniže.

Ta Hordnunga togo Strowä ateje Sboznoseži s Bohžeho Słowa pokasana a k lěpschemu naschich Sserskich Zischi do nascheje sserskeje Rězi pschestawona.

(Zkónčenje pšichodnym čisle.)

IV.**Serbske pomenowanja****někotrych zelow a štomow.****J. E. Smoler.**

Z knihow so rozwučić, to móže kóždy, ale so něčeho do čista naprašec, k temu so lědy tam a sem něchtó hodži. To spóznaje najbólje tón, kiž so wo něšto wobhońec počina, štož jenož lud sam wě. čehož tehodla hewak niźen ničo nazhonić ni móže. Koho pak by to bóle třechilo, dyžli nětsišich Serbskich spisarjow?! Naši wótecojo niejsu nam žane druge, hač jenož duchomne knihi zawostajili; čas pak je so tak džiwnje pšeměnil, zo sebi nětka dla potreby wšelakich druhich knihi skoro žiweje rady newěmy. Tu wolaja za šulskej čitanku, tam žadaja sebi knihi za ličenje, tón by rad něšto pěkncho spēwał, tamón něšto wot starych časow čitał; — wšitkich wola pak so tola na dobo stać ni móže, pšetož mało je jich, kiž dželaža, a hišće měne, kiž dželać rozemja. Wele žedža za słownikom a mjenja zo ma tón, kiž słownik piše, lóžke džela; ale tući mola so pšez měru jara, dokelž ničo wjacj rozhladnosće a stajnej

kedžbliwosće nežada, jako tahlej wěc. Wosebje pola nas, džež žaneho słownika nienamakaš, kotryž by što hodny był, móže hišće khětru khwilu trać, předy hač tajki słownik dóstanjemy, kaž so słuša. *)

li Ja mam pak za pšislušnosć kóždeho Serba a za wosebnu winowatosć tychsamych, kiž wědža, štož je třeba, zo bychu sebi swoje prócowanja bez sobu na wšě móžne wašnje položili. A dokelž sebi we słowniku tež najšpatniše zeličko swoje městko žada, tychhlej miena pak nazhonić wuleysnje wobćežne je, da niech tudy te na swěto wuidu, kotrež ja hač dotal nadendžech. Tehodla dam najpředy A., wšitke, kotrež Frankowy *Hortus Lusatae* wopšimnie, potom B. pak hišće te, kiž je mój wele česceny pšecel, knez Michal Róstok, wučer Hodžiju, z wulkej prócu wot zelowych žonow a starych ludži naprašal, a na posledku C. pšiwdam tež tesame, kotrychž pak Němske, pak Łačanske miena niewědžachmój. Snadž móhl je druhi wědźić a pšichodnje sobudželić, a my dóstanjemy tak nědy hišće botaniku we Serbskej ryči.

Frankowe knihi maja tajkehlej napismo: *Hortus Lusatae, plantarum in Lusalia superiori et inferiori crescentium, latine, germanice, sorabice. Das ist: Lateinische, Deutsche und ezliche Wendische Namen derer Gewächse, welche in Ober- und Niederlausitz entreder in Gärten werden gezeuget oder sonst in Wäldern, auf den Bergen, Aeckern, Wiesen und in Wässern von sich selber wachsen. Budissae 1594.* — Za tutymi knihemi běch ja hižom dawno stał, ale nižje je nienamakach. Loni pšehladowach pak te rukopisy našeho M. Abr. Brancla, kotrež Hornjoluziske towarstwo za wědemnosće wobsedži, a tam nadendžich tež wotpismo Frankowych knihi. Tón rukopis, džež je namakaš, ma tajkehlej napismo: *Historia Lusatae Superioris naturalis von M. Abraham Frenzel, Pfarrer in Schönau auf dem Eigen. Tom. II, Buch 7, cap. VII, strona 820—875.*

Ja sym jenož miena tych zelow wotpisał, kotrež maja Serbske pomenowanja, a to po tej ortografiji, kotruž je Frank sam naložil. Lěpšeho zrozenjenja dla sym ja skoro wšudžom wuloženje pšipisal a tam a sem tež hišće něšto pšiwdal. To štož po znamenčku * steji, je wote mnie sameho. to druhe po † pak z Róstokowych zběrkow. D. S. reka: Delnjoserbski.

*) Pširunaj k temu delka: Serbsko-němski słownik.

Na stroni: 834 praji Frank: *Es sind aber die Kräuter, so viel uns derselbigen in diesem Lande vorkommen, mit möglichem Fleiss, Lateinisch und Deutsch aufgezzeichnet worden, Ich habe auch ezliche Wendische Nahmen soriel ich derselbigen von diesem Volke können erfahren, hinzugesetzt und mit dem Buchstaben Scla, das ist Slavonice gezeichnet. Ist Jemand, welchem mehr Kräuter oder derselbigen Wendischen Nahmen in diesem Lande bekannt seyn, derselbige wolte uns solche mittheilen, so sollen sie in der andern edition, wenn ich diesen Hortum (wills Gott) zu meinen Analibus Lusatiae, dazu er gehört, wiederumb werde drucken lassen, mit Dankbarkeit dazu gesetzt werden. — Datum Camentz im Jahr 1594.*

Joannes Francus, Dr.

A.

- Abrotanum mas. *H. Stabicurz, Roth Albraute.* Sclavis. Billice, Zschiwa ruta. (*Dziwja ruta. † Artemisia abrot. Garttheil. Dréwčko.)
- Abrotanum foemina. *H. Cypresse, Cypresskraut.* Scl. Bosche Dreiwko. (* Bože dréwko.)
- Absinthium commune, rusticum, *gemeiner Wermuth.* Scl. Phulyn, Polen, Polon, Polen. (* Polon, † Artemisia abs. 19, 2.)
- Acer major cordi. *Ahorn.* Scl. Klen. (* Klon, † A. pseudopltanus, 23.)
- Acetosa major vulgaris, *Sauerampfer.* Scl. Lopuch, Keissalitz, Szawa. (* Kisalica, Ščawa?; † Rumex acetosa, Grosser S. Kisaly kal; * Kisy kal. Brancel sam je pšipisal, Sczalina.)
- Acorum Dioscoridis. *Kalmes.* Scl. Calimus. (* Bróstwonc. † Acorus calamus, Teichkalmus.)
- Allium sativum, domesticum. *H. Knoblauch.* Scl. Kobluck. (* Kobluk. [tež Kobok.] † Sphaerocephalum.)
- Alnus. *Erlenbaum.* Scl. Wolschowe Drewo. (* Wólšowe drewo. (* A. glutinosa, Wólša.)
- Alsine vulgarissima. *Gemein Vogelkraut, Hünerdarm.* Scl. Musch. (* Muš, Mōš, muši črij, † media, Vogelmiere. Mōšonc.)
- Althaea vulgaris. *H. Eybisch.* Scl. Bila sslyss. (* Béla šlēs?).
- Anethum. *H. Dil.* Scl. Dilla, Popr. (* Póprik. † A. graveolens.)

- Angelica sativa*. H. *Brustwurz*, *Heilig Geislwurz*. Sl. *Dziegil* (?).
- Anserina potentilla*. *Genserich*. Sl. *Gusina stopa*. (* D. S. *Gusyna stopa*. † *Repikojte zelje*.)
- Aparine*. *Philantropos*. *Klebkraut*. Brancel: *džerlawa*. (* *Džerlawa*. † *Drupalca*.)
- Aquilegia coerulea simplex, vulgaris*. H. *Gemeinblau, einfach Agley*. Sl. *Mudri petschowi kluc*. (*Módry petyrowy kluč*. D. S. *M. petšowy kluc*. † *Zahrodne zwóněki, pl.*.)
- Artemisia vulgaris, candida*. *Weiss Beyfuss*. Sl. *Biel Boyl vel Byl* († *Bal*. *Džiwi polon*. * *Bulica*.)
- Arum vulgare*. *Aron Deutscher Ingber*. Slav. *Klep* (?).
- Asarum*. *Haschwurz*. Sl. *Schmolingk*. († *A europaeum*, 11, 1. *Smolnik*.)
- Asperata sive Aspergula odorata*. *Waldmeister, Herzfreud*. Sl. *Wunhatha scherlitz*. (* *Wonjata džerlica*; D. S. *Wónjata zerlica*.)
- Atriplex sylvestris vulgarior sinuata*. *Wilde Möllen, Scheissmiltten*. Sl. *Psowa loboda*. (* *Psowa loboda*.)
- Avena vulgarior*. *Gemein Haber*. Sl. *Wowss, Woissnel*. (* *Wows*.)

B.

- Tudy je Brancel pšipisal: *Balsamkraut, Bolženowe selo*. (* *B. zelo*). *Bärfuss, Barničza, Bärenklau, medwedžacce panocht*. (* *Medwedžacy panocht*.)
- Bellis minor silvestris*. *Wild Masslieben oder Tausendschön*. Sl. *Balky* (?).
- Betonica purpurea*. *Braun Balenien*. Sl. *Buckwey* (?).
- Betula, Birke*. Sl. *Bresina*. (* *Brézyna, Bréza, † B. alba*.)
- Blitum Ungaricum*. H. *Ungrischer Meyer*. Sl. *Zuleb* (?).
- Brassica alba*. H. *Weisser Kohl*. Sl. *Psesata, Byle Käl*. (* *Pšésada, Kohlpflanzen, Béty kal*.)
- Brassica rubra*. H. *Brauner Köl*. Sl. *Boly Schalck* (?), *modre Käl*. (* *Módry kal*.)
- Buglossum vulgare flor. coerul.* *Ochsensunge mit blauen Blumen*. Sl. *Slotke lopena*. (* *Slódke lopeno*.)

C.

- Cannabis sativa, mas.* *Zahmer Hanf*. Sl. *Kanope, Kanopi*. (* *Konopje, pl. D. S. Konopi, pl. † Konopej*.)

- Carduus benedictus.** *Carduus sanctus.* *Gesegueter Distel.* *Sci.* Wotri petr. (* Wótry petr. † Kalaty petr.)
- Carum Carvi.** *Wiesen-Kümmel, Karbey.* *Sci.* Garba (?), Konstronka (?). (* Khórwejda, Khórwajda. † Khimelčka).
- Caryophyllata vulgaris.** *Herba benedicta Geum Plinii. Benediktenturz, Veilesewirz.* *Sci.* Sadnick (?).
- Cassythia.** *Seydenkraut, Flachseyden.* *Sci.* Pšosenczo (?).
- Centareum minus.** *Fel terrae. Tausendgüldenkraut, Erdgall.* *Sci.* Szoko (?). († Ščotka.)
- Cepa rubra.** *H. Roth Zwiebel.* *Sci.* Czybula. (* Cybla; D. S. Cybula. † Allium c.)
- Cerasus austera.** *H. Sauer Kirschbaum.* *Sci.* Wiszne. (* Wišeň, Wišnja. † Prunus C. Wišeň, süsš Tšěšen; sauer Kisalca.)
- Cerefolium.** *Cerephyllum. Korfflkraut.* *Sci.* Pudlesscimy, (* Podlésk Anemone nemorosa) Soropenie (?). * Hewak tež: Kozymór.
- Chamaicissus vulg.** *Hedera terrestris. Gundermann.* *Sci.* Papencz, Pepenz. (* Poponc.)
- Chamoemelum.** *Camilen.* *Sci.* Ramanky, Hermansky. (* Romanky, pl. † Hermančik. Chamomilla, ächte Kamille).
- Chusii Silesiacum.** *Ledum foliis Rosismarini Anglorum. Gichttannen, Zeitheide und Gränze.* *Sci.* Bogey (?).
- Chelidonium majus.** *Schellenturz, Schöllkraut.* *Sci.* Ravene Sehly, Kraunik, kschawnijek. (* Krawne zelje, Krawnik D. S. kšawnik.)
- Chrisocome.** *Stoechas circina officinarum. Reinblumen, Mottenblumen.* *Sci.* Mulowe ssele. (* Molowe zelje.)
- Cichoreum silvestre coeruleum.** *Wegwart, Blau Sonnenwirbel.* *Sci.* Schlunczwe ssele. (* Slóncowe zelje.)
- Cicuta vera.** *Schirling, Wutscherling.* *Sci.* Spuhul (?).
- Clematis daphnoides.** *Vinea pervinca. Singrün, Beerwinckel.* *Sci.* Wudny Beerwenk. (* Wódney barbenk.)
- Consolida regalis arvensis alba.** *Weiss-wild Rittersporn.* *Sci.* Bussenky (?), Kaplenky. (* Kaplanki, pl.)
- Brancel: Convolvulus major.** *Winde.* *Sor.* Powitka. († Sobuk; Wobluk; Powitka. Sedlač. *Convolvulus arvensis.*)
- Cotonea malus.** *Quittenbaum.* *Sci.* Quittuly (* Kwitulje?)
- Corilus silvestris, gemeine Haselstaude.** *Lissena, Leesska.* (* Lešna worešina; Lešina; Lešnička. D. S. Lišinka.)

Crocus hortensis. *Zahmer Saffran*. Sl. Sapran, Baarba. (* Zapran; Barba.)

Cucuminum sativum Dioscoridis. H. *Römischer Kümmel*, *Kramer K.* Sl. Romska Jabressna (?). Romska Constranka. (?)

D.

Dens leonis major. *Pfaffenblatten*, *Pampelblumen*. Brancel: Baczonowy noss. (* Baconowy nos).

Dentaria septifolia. *Zahnkraut*, Brancel: *Flöhkraut*. Sor. drost. (* Dróst.)

E.

Ebulus. *Sambucus*. *Allich*. Sl. Bszycze, zwiswe Boss. (* Psy-
če dréwo. Džiwi bóz.)

Erica sativa. *Weisser Senf*. Sl. Bily Schonick. (* Běly žo-
nop. † Synapis.)

Erysinum. *Weysenf*. Brancel: *wilder Heiderich*. Sor. Woi-
nischečo. (* Wójniščo. † *Raphanus raphanistrum*.)

Eupatorium Graecorum. *Odermeng*. Sl. zyslewo (?) sele. (—
zelje. Zolte kitki, agrimonia eupatoria.)

Euphrasia. *Augentrost*, *Hirnkraut*. Sl. Murscheky. (? † Sra-
wowe zelje.)

F.

Faba major rubra. *Grosse rothe Bohne*. Sl. bob.

Fago pyrum. *Ocium cereale*. *Heidekorn*, *Buchweizen*. Sl.
Heiduscha. (* Hejduša. Hejduška. Hejda. D. S. Pšuska.
† *Polygonum fagopyrum*.)

Filix mas. *Farrenkrautmännlein*. Sl. Papross. Paprotzsch. (*
Papróč. Papruš. † *Pteris aquilina*.)

Foeniculum. H. *Fenchel*. Sl. Kopsicz, Kapriza. (* Kóprica?)

Fragum majus. *Erdbeere*. Truschkalcze, Truskalcza, Sunicze.
(* Truskalca. D. S. Suńco.)

Fraxinus. *Eschbaum*. Sl. Sasszenowe syrowo (?).

G.

Geranium Robertianum. *S. Ruprechtskraut*. Sl. Russonky (?).
(† Baconjacy pósk, *Storchschnabel*.)

Gramen vulgare majus. Sl. Trawa, czsawa. (* Trawa D S
Tšawa.)

H.

- Hedera corymbosa*, major; *grosser Epheur.* Sl. Bluschze (?).
Helenium *Enula campana.* H. *Alandwurzel.* Sl. Womán. (†
Inula Helenium.)
Hieracium majus dioscoridis, *gross Habichtkraut, Saudistel* Sl.
 Mlacz. (* Mlóc, † Sonchus).
Hippuris dioscoridis. *Rossschwanz.* Brancel: *Kazenzagel*, slaw.
 Kwoszczik. (?)
Hyoscyamus minor. *Schwarz Bilienkraut.* Sl. Bilan (?). (†
 H. niger, Kosćany petr.)

I.

- Imperatoria ostrutium.* *Meisterwurzel.* Sl. Zoic Dziegil (?).
Juniperus vulgarior, minor. *Wacholderbeerstaude.* Sl. Jaloycz.
 (* Jalojc. Jalořc. Kalač. † J. communis Jatronc. Jechiběrn-
 nowy kerk.)

L.

- Lactuca vulgarior.* *Gemein Lattich.* Sl. Losziga. († L. sativa,
 Solotej.)
Lathyrus cataputia minor. H. *Springkraut.* Sl. Tszosskacz (?).
Lens minor. *Klein Linsen.* Sl. Sock. (* Sók.)
Leucoicum luteum flore simplicii. Cheyri citrini. H. *Geel Vieolen.*
 Sl. Schoine violki. (* Żolte sijałki. sijałki.)
Libanotis Theophrasti nigra. H. *Schwarz Hirschwurz.* Sl. Jes
 lesnowy (?).
Lilium candidum. *Weiss Lilien.* Sl. Bila liluia, byle lilie. (*
 Běla lilija. D. S. Běla leluja.)
Lilium silvestre minus. *Goldwurzel.* Sl. Welkowe Lycko abo
 eschut (?).
Lilium convallium album. *Weisse Meyenblümlein, Zaucken.* Sl.
 Pisskacz (?), ziwki vel Meyske quitki. (* Calki. Mejske
 kwětki, pl.)
Linum sativum coeruleum. H. *Flachs.* Sl. Lahn, loen. (* Lan.
 Len. † L. usitatissimum, 5, 5.)
Lolium. *Zobkraut.* Brancel: *Pjanka.* (* Pjanka. † L. perenne,
 .. *Lotch*, pjanka. L. temulentum, *Taumellolch.* Pjanka. Jědoj-
 ta trawa.)
Lupulus mas. H. *Hopfen.* Sl. gemel, kmehl. (* Khmel. D. S.
 Chmel).

- Malva vulgariss. silvestris.** *Rosspappeln.* Sl. Slyss, Schless.
(Šlěz, Štoz, Šlězna, *wilde Malve.*)
- Malus.** *Apfelbaum.* Jablucka, Jablun. (* Jablon. Jablučina.)
- Malus silvestris.** *Holzapfelbaum.* Sl. Plencze. (* Plončina.)
- Marrubium candidum.** *Weisser Andorn.* Sl. Szelinig, Penneck-
nik (?).
- Matricaria vulg.** *Mutterkraut.* Sl. Matronne Schly. (* Mačéine
zelje. * Boža matra.)
- Melissa vulg. apiastrum.** H. *Birckkraut.* Sl. Pcoline sehle. (*
D. S. Pcoline zele.)
- Mentha vulgaris serpens.** *Gemeine Münze.* Sl. Mitley. Mateiw.
(* Mjateľ. Mjatlčka. † M. crispa. *Krausemünze, Metlička.*)
- Milium.** *Hirse.* Sl. Jagly. (* Jahly; D. S. Jagly, pl.)
- Millefolium terrestre vulgare.** *Gemein weiss Schafgarbe.* Sl.
Skuradwiczka (?); (* Wowča rutwica † Achillea millef.
Bela w. r.)
- Muscus filicinus.** *Farnmooss.* Sl. mech. (* Moch.)
- Muscus terrestris, Lycopodium.** *Gürtelkraut.* Brancel: rioss. (*
Wrjös, to je: *Heidekraut.* Skere: Welce pazory, pl.)

N.

- Nigellastrum.** *Pseudomelanthium.* Raden, Raten. Sl. Kukel.
- Nux juglans.** *Nussbaum.* Sl. Losky Worich. (* Włoska worę-
šina.)

O.

- Origanum vulgare.** *Dosten, Wohlgemuth.* Sl. Bobetka Lo-
beda (?).

P.

- Pastinaca sativa alba.** *Carotta alba.* *Weisse Möhre.* Sl. Mork-
wey, Morchew. (* Bela morchej. † Daucus carota; Mor-
chej.)
- Pimpinelle minor.** *Klein Bibernell.* Sl. Jabrick, Reblick (?).
- Pisum majus hortense.** H. *Stengelerbeissen.* Sl. grog, Roch. (*
Hroč. D. S. Gröch. † P. sativum.)
- Plantago latifolia major.** *Wegericht.* Sl. Putnik. († *Gross*
Wegebreit.)
- Plantago angustifolia minor.** *Spitziger Wegerich.* Sl. Płowy
putnik. (* Płowy putnik. † Husacy jazyčk.)

- Polygonum alterum vulgatus*, *Gemein Wegtritt*. Brancel: *Sčžanka* (* *Sčanka*.)
- Polygonum minus alterum*. *Kleiner Wegtritt*. *S. Johannisblut*. *Sci. Tserwitz* (?).
- Populus nigra*. *Pappel oder Alberbaum*. *Sci. Topel*. (* *Topol*. † *P. dilatata*.)
- Populus alba*. *Weisspappelbaum*. Brancel: *Wossa s. Wosseza*. (* *Wosa*. *Wosyca*. † *P. tremula*.)
- Porrum vulgare*. *Lauch*. *Sci. Pura* (?).
- Primula veris*. *Himmelsschlüssel*. *Sci. Petarowy klucz*. (* *Pětyrowy kluč*. † *Žolte pětyrklučě*, pl.)
- Prunella*. *Braunelle*. *Sci. Brunale Seele*. (* — *zelje*. *Pširunaj* † *P. vulgaris*.)
- Prunus silvestris*. *Schlehdorn*. *Sci. dorniki*. (* *Dónik*. † *P. spinosa*. *Dorničel*. *Hłowonc*.)
- Pulegium*. *Poley*. *Sci. Pulen*, *Poly*. (* *Polej*.)
- Pyrus*. *Birnbaum*. *Sci. Kruscheiw*, *Ksuhska*. (* *Krušwina*. *D. S. Kšušwina*.)

Q.

Quercus vulgaris. *Eichbaum*. *Sci. Dub*. († *Qu. robur*.)

(W pšichodnym Zkónčenje.)

V.

Serbski słownik.

Hač dotal mamy 4 słowniki; z tych je Brancelowy serbsko-lačónski, ale do štyrjoch kruchow roztorhany; Swotlikowy lačónsko-serbski a tehodla menje trěbniwy; Schmutzowy jeno po položey wot Bose wudaty nam tež ničo niezpomha, a Smolerjowy nowy němsko-serbski (hlad. niže) ani wobšěrný dosé a nic za Serbowstwa potřebnosť. Rukopisnych šćen je wjac, ale wone leža zankuěny a nepomhaja nikomu; tež Lubenskeho čaka darmo wudaće. Što so z kn. Junghaehnelowym němsko-serbskim stalo je, niewěmy. Kn. Sejler we Łazu piše hižo wele lět na słowniku, ale niže žana nadžija, zo budže što ke koncej a do

kotru knihu chceš pšchladać a kajke dželo na so wzać. Peńezny wuzišk nihto pši tym ňe pyta; tehodla ňemožemy tež nikomu za telej dželo peńezy lubić; wšitko ma so stać z lubosće k Serbowstwu a to je najlěpše pšhnućenje. To pak so wě, zo n eno kóždého, kiž popomhał je, tež to, štož zpomha, we předyři wozjewene budže.

VI.

Němsko-serbski Słownišk.

Tajki wudawa Smoler Budešinje pola Schlüssela. Před nami leži 10 pól listnow, t. j. 80 str. kiž dzeja hač do „*Kritik*“; to by potajkim meńša položca była; tak zo cela kniha nédže dwanaće celych listnow wopšimje. Wěrnosć prawicy dyrby so wuznać, zo mamy my tajkelej dželko nětkej za malo zpomóžniwe. Tajka knižka jeno za Němcow je pisana, kiž chcedza serbski wuknyć, zo bychy z našim ludom so rozryćeć móhli. Tajkich ludźi pak je nětko malo dosć, a tehodla wuzišk tajkelej knihe pšecy jeno mały. Próca tehodla a peńezy na ňe zložene nepšinesu Serbowstwu tón wuzišk, kiž bychy druhe wěcy pšinesle. Nam je najpředy nuza wo wulki serbsko-němski słownik, bez teho ňemožemy ničo započec; a wšitke tajke wudželanja wostanu položne, nedozrale, nedozpolne. Nerozprošimy tehodla swoje mocy na tajke móličkosće, ale z dobom na cele wulke dželo! Dale trebamy čitanku za šule; naše džěci wuknu němski čitać, předy hač słowa němski rozemja; zo to najlőžši puć neje, džěci čitać wučić, wedza naši wučerjo najlěpje. Serbske džěci dyrbja najpředy serbske pismo do ruki dostać, kotremuž rozemja, nic pak cuze, kiž jim nerozemliwe. Tehodla zradowachmy so wulcyšnje, słyšiwši, zo kn. Förstar, wučer pši městnej šuli w Lipsku wotmyslił je, tajku čitanku za serbske šule napisać. Wón je zawěsće muž k temu najbólje powołany, dokeliž to kóždy džen wuložuje, čohož we swojej knižcy prawizny wupisać chce. A tak šćen je někotražkuliz kniha, kiž by nuznisa była, hač němsko-serbski słownik. Tehodla pak riechamy my kn. Smolerjowu zaslužbu womeńšić, my wěmy, zo wón tež tulej knižku napisa, dokeliž ju za zpomožnu a Serbowswu trěbnu měješe; a tehodla jemu naš dzak za nju. Čišćeny

pak je Slovníčk we małym oktawje we dweju Kolumnach, z lačónskimi pismikami. Pši serbskich słowach steji husto pšiwdate, kak maja so wuprawić: k pš. Aberglaube, pšiwjera, y, f. (l. pschiwjüra); abó: abblühen, wukéjeć (l. wuktsjütschj; tež abdréschen, womlóćić (l. mltšić); a tež: Abend, wečor, a, m. (l. wetz-schor). Budza-li po tychlej powučenjach Němcy serbske słowa prawje čitać, my newěmy. Pši kóždym Verbum steji po Sejlerowej ryčnicy, do kotreje Konjugacije słuša, a pas substantywow, kajki genus maja. Wosebna kedžbnosć je na wesne mēna we Lužiskej wobročēna; te su nimale wšitke pomēnene. Džiwnje zda so tež čjēpc (l. Tzschjüpz!!). Čohodla kń. Smoler je za é piše, newěmy prawje: my mēnjachmy, zo budže talej dwojakosć ke kōncu; my winy newidžimy, čohoždla dyrhjalē so we tychlej knihach stare je zdžerzēć. J.

VII.

Móličkosće.

1. Serbski abó Serski?

Někotsi naši pšecelojo žadaja wot nas, zo bychmy nepisali „Serbski,“ ale „serski,“ dokeliž naš lud tak prawi a we knihach tež hinak so niečišći. Zo so we knihach husto haj najhuscíšo „serski“ namaka, je prawda; ale tehodla šće to neje prawje: wele druhich piše zasy „serbski.“ Dyž lud we leniwym wuprawěnju słow *b* newupraji a jeno „serski“ rēkne, da dyrbi so jemu to dowolić; dokeliž što cheyl abó móht kóždemu hubu zatykać? — Ale prawje šće to tehodla neje. Cheyli-li my wšitko tak pisac, kaž so pola ludu wupraji, da by něštožkuli nam nieznate a nezpoznaliwe bylo. Kak dale so z džerzenjom tajkeje prawizny pšindže, pokazu najlěpje stari serbscy pisarjo; či pisachu, kaž so we jich wsy ryčēše; a tehodla su jich kniže bez ortografije, bez kóždej prawizny. Dyž wuprawěnje nedosaha, da ma Etymologia pomhać, a ta žada, zo by pisal „serbski“ a nie „serski,“ dokeliž „serb“ je kōreń tuteho słowa.

2. Hauptowy Magazin.

Hauptowy: „Neues Lausitzisches Magazin, wudawany. Zholercu“ počina bóle a bóle celo - lužiski być, starajo so wo

nowšieh swojich zwjazkach tež wo Serbow. kiž džén tola pšecyhišćen Łužiscy su. Tak steji we přenim zwjazku za 1842 wučy-wazny spisak kn. Krügarja, kotryž my pod čisłom I. we wučahwku podachmy. Tysamym přenim zwjazku str. 53 piše wučeny Past. Broniš: „Ueber die mannichfaltigen Formen und den sprachlichen Werth wendischer Ortsnamen.“ Etymologične a grammatyske wukładženje a rozrjadowanje našich městnych mjenow z pširunanyimi druhimi, čěskimi a pólskimi; hač runiž wšudžom pupk so nam trecheny njezda, da je tola wšitko hlubocy pšemyslene, a čím zaslužobaiše, čím menje so pa nas za tajke wěcy stawa.

3. Prawo dać.

Zastarska nutswedžene a do nowšieh časow wobkhowane by we našich lužiskich wsach te prawo, zo móžeše kóždy pšed Rychtarjom a dwěmaj-abó tsjóni starskimi mužemi na někeho „prawo dać;“ t. r. jeho wobskorzić, tak zo dyrbjachu woni tu wěc nydym pšepytać. Za to zaplaći tón, kiž prawo da. nót a 8 now. (6 Gr. 8 Pf.) dopředka, dósta pak je wot swojeho pšeciwnika zasy, je-li zo swoju wěc doby.

4.

Šafarikowych: „słowjanskich starožitnosći,“ do němskeho pšeloženych wot našeho Mosiga Kłosopolskeho a H. Wuttki je přeni tom abó zwjaz (35 listu. 8°) pola Engelmanna Lipsku wujšoł. Tam je tež wujšła ethnographisko-polityska knižka wo słowjanskich ludach a jich nětsišim postawu pod napisom: „Slawen, Russen, Germanen;“ wot kotrejež my poždzišo wjac prawimy.

5.

Budešinje pa Šlüssela su tež wujšle: Krótke Khyrluschje a Spjewanczka sa sšerske Schulje, wudate wot Handrija Seilerja, Duch. Łasu. Budysch. Weller. 1842. 8° 35. S.

PROSPECTUS.

JAHRBÜCHER

für slawische Literatur, Kunst und Wissenschaft.

Das rege, lebendige Streben aller slawischen Volksstämme, wie es vor unseren Augen sich entfaltet, ist in seinen einzelnen Zügen den Nichtslawen noch gar wenig bekannt; und doch ist gerade dieses Streben eine historische Erscheinung, welche auf die nächste Zukunft Europa's einen entschiedenen Einfluss ausüben muss. Desto fühlbarer macht sich daher in unseren Tagen der Mangel an wissenschaftlichen Organen, deren Aufgabe es sei, rein und aus erster Quelle die Thätigkeit der Slawen, ihrer Schriftsteller und Gelehrten darzustellen, den Westen mit dem Osten ehrlich und ohne Rückhalt vertraut zu machen.

Aufgefordert von den ehrenwerthesten slawischen Gelehrten, einem Schafarik, Hanke, Preis und anderen, gewiss der Unterstützung einer grossen Anzahl slawischer Schriftsteller, beabsichtigt der Unterzeichnete in den „Jahrbüchern“ einen solchen literarischen Weg der Vermittelung zu eröffnen, wo, was irgend die slawischen Völkerschaften im Einzelnen wie im Ganzen angeht, — mit alleinigem Ausschluss der politischen Tagesgeschichte — umfassend und gründlich besprochen werde. Die „Jahrbücher“ sollen in deutscher Sprache (mit lateinischen Lettern) erscheinen, weil diese Sprache den übrigen europäischen Völkern die Bekanntschaft mit dem Slawenthume erleichtert, und unter den folgenden VI. Rubriken von Zeit zu Zeit ein möglichst treues Bild des jedesmaligen Zustandes der slawischen Gesamtliteratur und ihrer einzelnen Glieder entwerfen.

I. Allgemeine, leitende Artikel: z. B. über das Verhältniss des Slawenthums zum Deutschthum (im Probeheft) oder zu andern europäischen Nationalitäten; den Verkehr der slawischen Staaten und Völkerschaften unter einander; Einfluss des Deutschthums auf die nächstanwohnenden Slawen; deutsche Colonien in Russland, in Polen: das deutsche Lievland als russische Provinz; Panslawismus; Russenthum: Türken und Slawen und dergl. mehr.

II. Wissenschaften: Berichte über den Fortschritt in allen Zweigen der Wissenschaften bei den Slawen; ethnographische Schilderungen, geographische und statistische Uebersichten, historische Monographien, Biographien von Gelehrten, Dichtern, Staatsmännern, Künstlern und Besprechung ihrer Leistungen (Probeheft Czaykowski) u. s. w.

III. Künste: Eigenthümliche Entwicklung derselben bei den Slawen, wichtige Kunstleistungen: das Theaterwesen; Malerschulen; Baukunst; Typographie; Graf Tolstoj und Aehnliches.

IV. Industrie und Oekonomie: Vervollkommnung der ökonomischen Zustände: die Bauernverhältnisse; Musterwirthschaften, Weinbau; Steppeviehzucht; Musterfabriken; das Fabrikwesen überhaupt; neueste Erfahrungen und Entdeckungen; Handel; Gränzverhältnisse.

V. Literatur und Kritik: Analysirung wichtiger Werke in slawischer, oder über slawische Gegenstände in deutscher, französischer, englischer Sprache; literaturhistorische Skizzen; Romanschriftstellerei, Novellistik; auch kleine Proben aus Romanen, Novellen, Gedichten; Volksdichtungen, Sagen, Volkslieder; die periodische Presse; Character einzelner Blätter (wir geben nach und nach von jedem wichtigeren, wissenschaftlichen Journale bei den Polen, Czechen, Illyro-Serben und Russen eine gedrängte Geschichte desselben mit specieller Nennung der interessantesten, seit ihrem Bestehen bis einschliesslich zum Jahre 1842 darin befindlichen Artikel).

VI. Specielle literarische Uebersicht:

A. Bibliographie: hier werden alle wichtigeren neuen Bücher in den verschiedenen slawischen Sprachen, so wie jene in einer andern Sprache geschriebenen Werke, welche Slawen oder Slawisches besprechen, mit kurzer Andeutung ihres Inhaltes und ihres Werthes angezeigt.

B. Zeitschriften-Revue: hier wollen wir alle Artikel von grösserem Interesse, die in den verschiedenen slawischen Zeitschriften zerstreut sind, entweder in Auszügen mittheilen oder doch auf ihren Inhalt mit kurzen Worten aufmerksam machen. Dabei werden wir auch die verschiedenen Aufsätze in deutschen und andern nicht-slawischen Blättern (Ausland; Magazin für d. Lit. d. Auslandes; deutsche Vierteljahrsschrift; *Revue de deux mondes* u. a.) über slawische Verhältnisse angeben.

Correspondenzen aus den verschiedenen slawischen Ländern, so wie **Miscellen** und **Anzeigen** werden jedes einzelne Heft beschliessen.

Von den „Jahrbüchern“ erscheint das erste Heft zur nächsten Michaelismesse und im folgenden Jahre 1843 in möglichst gleichmässigen Zeiträumen 6 Hefte, von je 4 — 6 Bogen Royal-Octav auf feinem weissen Papier zu dem Preise von 3 — 4 Thalern Courant zusammen.

Einsendungen, Bestellungen, Anfragen, so wie alle anderen Zuschriften werden durch die Buchhandlung von **Robert Binder** in **Leipzig** erbeten.

Alle Buchhandlungen Deutschlands, Oestreichs, Ungarns, Polens, Russlands nehmen Aufträge an.

Mit Vertrauen unternehme ich diese umfangreiche Arbeit, in der Hoffnung, dass ihr nicht bloss meine literarischen Freunde und Bekannten, sondern auch jene Kenner des Slawenthums, zu denen in nähere Beziehung zu treten mir bisher nicht vergönnt war, die gewünschtete Theilnahme zuwenden werden. An Sie ergeht namentlich die Bitte, die „Jahrbücher“ in Kreisen, zu denen ich keinen Zugang kenne, verbreiten zu wollen, damit zunächst die äussere Begründung derselben überhaupt ermöglicht, sodann aber durch sie ein Medium geschaffen werde, die gegenseitige Kenntniss der slawischen Völkerschaften nach Möglichkeit zu befördern.

Leipzig, im Juli 1842.

J. P. Jordan.

Nowo wujšle serbske knihe.

1. „Grammatik der wendisch-serbischen Sprache in der Oberlausitz. Im Systeme Dobrowsky's von J. P. Jordan. Prag 1841. in Commiss. bei Ehrlich.
2. **Mały Serb**, t. r. Serske a njemske rosmtowenja — wot J. E. Smolerja, Budyšin 1841. Weller (Schlüssel). Z menami serbskich lužiskich městow a wsow.
3. „Serbske Pěśnički;“ wudate wot Haupta a Smolerja; z němskim pšeloženjom a z hłosami. Grimma, 1841, 1842. Gebhardt.
4. „Serbske pěsničkzi;“ zberane a wud. wot Czěschčžanskich **Wićzazec Pětra** (Jórdan) Budyšin. 1841. Weller (Schlüssel.)
5. **Freseniussa Knih**i wot Spowedźje a božeho **Wotkasanja**; s nowa wudate wot **Kiliana**. Budyschin 1841.
6. **Jutničžka za Serbow**. Wud. wot Jórdana; Bud. Weller. 1842. přenje pól lěta (8° a ze Šwabskimi pismikami); pól tolerja.

Čišća so a k čišćenju so pšihotuja:

1. **Mały Serbski słownik**, wot Smolerja. Bud. Weller.
  2. **Serbske schulske Spjewy**. wud. wot Sejljerja. Bud. Weller.
  3. **Wšědny wopor wěrnoho Kšesćijana**; rańše a wečorne modlitwy (wot J. P. J.).
-

Jutnički wudawa so telej lěto hišće r'eć tajkich zwjazkow, podobne wěcy wobjacych: plaći so za pól lěta 1 toler, a móže so dóstawać pšez Welleřec Knihernju w Budyšinje, kiž ma nětkej Kommissiju; abó pšez Redaktora sameho, kotryž wšitke dopisma a pšipóslanja sej wuprosy pšez „Redakcija słowjanskich lětopisow w Lipsku, we Binderowej Kniherni.“

Vonder Jutnička erscheinen in diesem Jahre noch 5 solche Hefte ähnlichen Inhaltes; und kosten zusammen 1 Thlr. Zu beziehen durch Wellers Buchhandlung, welche die Commission hat, oder durch den Redacteur selbst, welcher alle Zuschriften und Sendungen sich durch R. Binder in Leipzig erbittet.